

СИРОТЮК АНДРІЙ ОЛЕГОВИЧ

Група ПОФГм-21

**РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ
ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ**

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Коломийчук Н. М.

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Концептуальні засади університетської освіти та її роль у зростанні рівня фінансової грамотності сучасної молоді	6
1.1. Університетська освіта: зміст, призначення та основні функції	6
1.2. Фінансова освіта і фінансова грамотність як запорука зростання добробуту громадян	12
Розділ 2. Соціологічний аналіз рівня фінансової грамотності сучасної молоді та роль університетської освіти у цьому процесі	20
2.1. Моніторинг рівня фінансової грамотності сучасної молоді в Україні	20
2.2. Застосування інтерактивних методів та інструментів при вивченні університетських курсів з підвищення фінансової грамотності	29
2.3. Аналіз міжнародних програм і проектів з підвищення фінансової грамотності молоді	36
Розділ 3. Перспективи забезпечення зростання ролі університетської освіти у підвищенні рівня фінансової грамотності сучасної молоді	42
Висновки	49
Список використаних джерел	53

ВСТУП

Актуальність дослідження ролі університетської освіти у підвищенні рівня фінансової грамотності молоді зумовлена низкою соціально-економічних викликів сучасного суспільства. У світі, де фінансова система стає дедалі складнішою, молоді люди часто опиняються перед необхідністю ухвалювати важливі фінансові рішення ще до закінчення навчання: брати кредити на освіту, управляти власним бюджетом, інвестувати, оплачувати податки тощо. Проте рівень фінансової обізнаності серед молоді залишається низьким, що може призводити до боргової залежності, фінансової нестабільності та зниження якості життя.

Університетська освіта має значний потенціал для формування практичних фінансових навичок та відповідального ставлення до особистих фінансів. Саме в період навчання у закладах вищої освіти молодь здобуває не лише професійні знання, але й світоглядні орієнтири, які впливають на її подальше економічне життя та поведінку. Інтеграція фінансової грамотності до навчальних програм сприяє розвитку критичного мислення, здатності аналізувати фінансову інформацію та приймати обґрунтовані рішення.

В умовах економічної нестабільності, високого рівня трудової міграції, тінізації доходів та складної демографічної ситуації в Україні проблема фінансової грамотності набуває особливого значення. Підвищення рівня фінансової обізнаності молоді через систему вищої освіти може стати важливим інструментом у формуванні економічно відповідального громадянина, здатного забезпечити особисту фінансову стабільність і робити внесок у розвиток національної економіки.

Науковими розробками та дослідженнями з питань ролі університетської освіти у формуванні фінансової обізнаності та фінансової грамотності громадян займалися такі вітчизняні вчені: Л. Довгань-Писаренко, М. Дубина, Н. Жовнір, Т. Кізима, С. Коваль, О. Комарова, А. Кузнєцова, В. Лавренюк, І. Сидор, Т. Смовженко, С. Юрій тощо. Однак, вивченню цієї проблематики у контексті

підвищення рівня фінансової грамотності молодого покоління через систему закладів вищої освіти приділено мало уваги.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення та систематизація підходів до економічного змісту університетської освіти та фінансової грамотності, визначення їх взаємозв'язку та формування фінансово грамотної особистості; визначення основних напрямів підвищення рівня фінансової грамотності за через систему університетської освіти. Окреслений підхід до реалізації поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розглянути зміст фінансової грамотності сучасної молоді та роль університетської освіти у її забезпеченні;
- визначити рівень фінансової грамотності сучасної молоді як чинника їхньої економічної адаптації та соціалізації;
- дати оцінку інтерактивних методів та інструментів при вивченні курсів з підвищення фінансової грамотності та особливості їх впровадження у систему вищої освіти;
- визначити основні напрями підвищення рівня фінансової грамотності в контексті забезпечення зростання добробуту громадян за посередництвом спеціалізованих програм та освітніх компонент у закладах вищої освіти.

Об'єктом дослідження є фінансова грамотність сучасної молоді та роль університетської освіти в цьому процесі.

Предметом дослідження виступають організаційні та теоретико-методологічні аспекти дослідження рівня фінансової грамотності сучасної молоді за посередництвом університетської освіти задля зростання добробуту громадян та макроекономічного зростання країни.

Методологічний апарат дослідження складають такі методи наукового пізнання: метод абстрагування, історичний метод, метод порівнянь, наукова індукція і дедукція, метод аналізу і синтезу, статистичних метод, метод анкетування та опитування, метод аналогії і оптимізації та інші.

Теоретичною основою дослідження є доробки авторів в галузі фінансів, економічної теорії, педагогіки, психології, методики викладання економічних

дисциплін, зокрема підручники, посібники, монографії, енциклопедії, наукові публікації в економічних та педагогічних журналах і газетах.

Законодавчою і нормативно-правовою базою даної роботи є Конституція України, Закони України з питань професійно-технічної, загальної середньої та вищої освіти, інша законодавча та нормативна база.

Факторологічною базою роботи є статистичні, аналітичні, звітні дані про рівень фінансової грамотності населення України та зарубіжних країн.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні та обґрунтуванні напрямів підвищення рівня фінансової грамотності сучасної молоді.

Практична значимість отриманих результатів полягає у можливості та необхідності використання результатів дослідження у навчальному процесі при викладанні фінансово-економічних дисциплін, а також при здійсненні фінансового консультування з питань фінансової грамотності громадян, проведення аналітичної діяльності та організації тренінгів щодо фінансової освітченості громадян.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення кваліфікаційної роботи знайшли своє відображення у публікаціях авторів на тему: «Фінансова освіта та фінансова грамотність у забезпеченні зростання добробуту громадян» та «Університетська освіта у підвищенні рівня фінансової грамотності молоді», розміщених у збірниках наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія.

Кваліфікаційна робота викладена на 59 сторінках машинописного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, містить 1 таблицю і 5 рисунків, у списку використаних джерел нараховується 61 найменування.

РОЗДІЛ 1.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗРОСТАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Університетська освіта: зміст, призначення та основні функції

Університетська освіта є важливою складовою системи вищої освіти та виконує ключову роль у підготовці висококваліфікованих фахівців, формуванні громадянських якостей і розвитку суспільства загалом. Її зміст охоплює фундаментальну підготовку в різних галузях знань, професійну спеціалізацію відповідно до обраного напрямку, а також розвиток особистісних компетентностей. Під час навчання студенти здобувають не лише теоретичні знання, а й практичні навички, вчать критично мислити, аналізувати інформацію, брати участь у дослідницьких проєктах, працювати в команді та приймати обґрунтовані рішення. Важливим компонентом університетської освіти є формування відповідального ставлення до навчання, роботи, суспільства та власного життя.

Призначення університетської освіти полягає у всебічному розвитку особистості, здатної до активної участі в житті суспільства, а також у сприянні науково-технічному прогресу та інноваційному розвитку держави. Завдяки університетській освіті формується інтелектуальний потенціал нації, створюється основа для соціального діалогу, зміцнення громадянського суспільства та реалізації принципів сталого розвитку [7]. Університет готує не лише фахівця, а й відповідального громадянина, який вміє навчатися протягом усього життя, дотримується етичних норм, підтримує демократичні цінності та здатен адаптуватися до змін.

Університетська освіта виконує низку важливих функцій, серед яких освітня, науково-дослідницька, виховна, соціальна, економічна та міжнародна. Освітня функція полягає у передачі знань та формуванні компетентностей. Науково-дослідницька функція виявляється у створенні нових знань, розвитку

науки, інновацій, залученні студентів до дослідницької діяльності. Виховна функція сприяє формуванню моральних і культурних цінностей, громадянської відповідальності. Соціальна функція полягає у забезпеченні рівного доступу до освіти, соціальній мобільності та інтеграції молоді у суспільне життя. Економічна функція пов'язана з підготовкою кадрів для ринку праці, сприянням економічному розвитку країни. Міжнародна функція забезпечує інтеграцію у світовий освітній та науковий простір, обмін знаннями і досвідом [25].

У цілому університетська освіта є основою для формування якісного людського капіталу, що є стратегічним ресурсом у розвитку сучасної держави. Вона поєднує навчання, дослідження та виховання, формуючи не лише професіоналів, але й активних, освічених, відповідальних членів суспільства.

З позиції рівнів освіти, університетська освіта – це форма вищої освіти, що реалізується в закладах університетського типу і спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців, розвиток наукових досліджень, а також формування світогляду, цінностей і громадянської свідомості молоді [31]. Її зміст охоплює не лише академічну підготовку, а й виховання особистості, здатної до критичного мислення, творчого підходу та соціальної відповідальності. Зміст університетської освіти формується на перетині фундаментальних і прикладних знань, практичних навичок, методологічної підготовки, а також культурно-гуманітарного компонента. Він включає навчальні дисципліни, наукову діяльність, соціально-виховну роботу, академічну мобільність і досвід практичної реалізації знань.

Різні дослідники по-різному трактують поняття університетської освіти, акцентуючи увагу на її окремих компонентах. Так, Л. Дорогань-Писаренко та О. Безкровний визначають університет як «місце духовної творчості, де знання не лише передаються, а й створюються» [14]. Вони підкреслюють роль університету у формуванні культурної і національної ідентичності.

Я. Грицак вважає, що університетська освіта – це не лише передача знань, а передусім середовище, в якому молодь вчиться думати, сумніватися, шукати істину. За його словами, «справжній університет готує не виконавця, а вільного

інтелектуала» [11]. В. Кремень, президент НАПН України, підкреслює, що університетська освіта має бути інтегрованою, гармонійною, такою, що поєднує знання, компетентності, цінності і здатність до інновацій. Він пише: «Зміст університетської освіти сьогодні повинен виходити за межі вузькопрофесійної підготовки й формувати цілісну особистість» [56]. Ж. Делор, у доповіді ЮНЕСКО «Освіта: прихований скарб», зазначає, що університет покликаний виконувати чотири функції: навчати, виховувати, стимулювати дослідження і сприяти розумінню світу. Він наголошує на необхідності поєднання знань, умінь, соціальних навичок і моральних цінностей [1].

Таким чином, університетська освіта – це багатокомпонентне явище, яке охоплює знання, компетенції, культуру мислення і громадянську позицію. Її зміст постійно змінюється під впливом соціальних запитів, науково-технологічного прогресу, глобалізаційних процесів і потреб особистісного розвитку.

У контексті співпраці наукової спільноти України з європейським науковим простором в нашій країні реалізація освітнього процесу у вищих навчальних закладах здійснюється відповідно до Болонського процесу. Болонський процес, започаткований у 1999 році, має на меті створення єдиного європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area, EHEA), що ґрунтується на принципах прозорості, мобільності, якості освіти та співставності дипломів [33]. У цьому контексті функції університетської освіти набувають нового значення, акцентуючи увагу не лише на передачі знань, а й на формуванні компетентностей, розвитку особистості та посиленні ролі університетів як центрів інноваційного і соціального розвитку. На рис. 1.1 представлено основні функції університетської освіти відповідно до Болонського процесу.

1. *Освітня функція*: університет виконує базову функцію навчання, забезпечуючи студентів знаннями, вміннями й навичками відповідно до сучасних академічних стандартів. Болонський процес сприяє впровадженню компетентнісного підходу, де основна увага зосереджена не тільки на змісті

дисциплін, а й на результатах навчання. Освітній процес структурується за трьома циклами – бакалавр, магістр, доктор – що забезпечує поступове та логічне формування фахової підготовки.

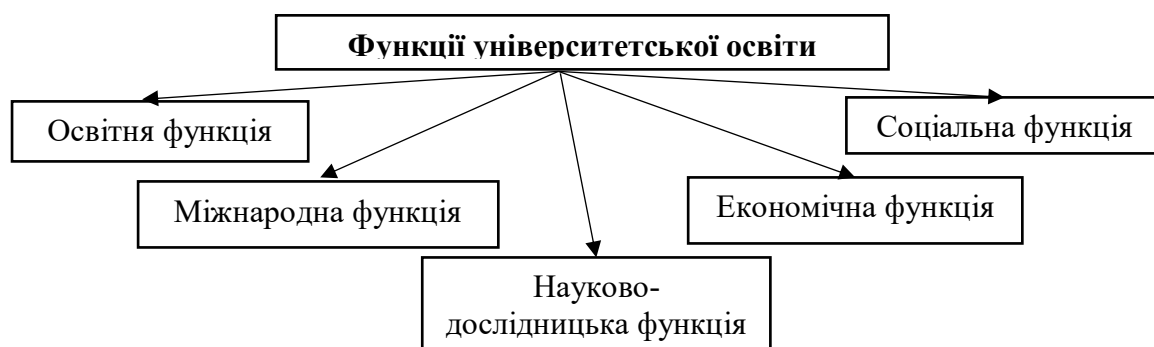

Рис. 1.1. Функції університетської освіти

Примітка. Складено за даними [31; 10]

2. *Науково-дослідницька функція*: одна з ключових вимог Болонського процесу – інтеграція освіти і наукових досліджень. Університети мають стати не лише навчальними, а й дослідницькими інституціями, що стимулюють створення нових знань і залучають студентів до наукової діяльності вже на ранніх етапах навчання. Це відповідає моделі університету як центру інноваційного розвитку суспільства та економіки знань.

3. *Соціальна функція*: університети в Болонському контексті розглядаються як простір соціальної інтеграції, інклюзивності та міжкультурного діалогу. Болонський процес спрямований на забезпечення рівного доступу до вищої освіти, підтримку студентів з вразливих категорій, сприяння соціальній мобільності та формування активної громадянської позиції. Це передбачає не лише навчання, а й виховання відповідальних, демократично орієнтованих особистостей.

4. *Економічна функція*: вища освіта, відповідно до принципів Болонського процесу, повинна відповідати потребам ринку праці, бути гнучкою, адаптивною, орієнтованою на розвиток підприємливості та інновацій. Університети відіграють роль у формуванні людського капіталу, який є ключовим ресурсом сталого економічного розвитку. Особливе значення надається практичній

підготовці студентів, розвитку soft skills і залученню роботодавців до формування освітніх програм.

5. *Міжнародна функція*: одна з провідних функцій університетської освіти у межах Болонського процесу — сприяння академічній мобільності студентів і викладачів, взаємному визнанню дипломів і кваліфікацій, а також інтеграції в міжнародну освітню та наукову спільноту. Реалізація цієї функції забезпечується через систему ECTS (Європейська система трансферу та накопичення кредитів), дипломи європейського зразка, програми обміну (Erasmus+) та спільні освітні програми.

Таким чином, у контексті Болонського процесу функції університетської освіти трансформуються відповідно до нових викликів глобалізованого суспільства. Вони орієнтовані не лише на передачу знань, а й на розвиток особистості, сприяння соціальному прогресу, формування інноваційного мислення та розширення міжнародної співпраці.

Адаптація української вищої школи до вимог Болонського процесу є стратегічно важливим кроком на шляху інтеграції в європейський освітній простір та модернізації національної системи вищої освіти. Така адаптація зумовлена як зовнішніми чинниками – прагненням до євроінтеграції, глобалізаційними процесами, міжнародною конкуренцією, – так і внутрішніми – необхідністю підвищення якості освіти, її практичної цінності, прозорості та мобільності [25].

По-перше, Болонський процес передбачає уніфікацію освітніх структур і стандартів, що дає змогу забезпечити порівнянність дипломів, освітніх програм і кваліфікацій. Для України це означає можливість визнання українських дипломів у країнах Європи, що розширює перспективи для працевлаштування випускників, їх академічної мобільності та подальшого навчання за кордоном.

По-друге, впровадження компетентнісного підходу, на якому базується Болонський процес, сприяє орієнтації освітнього процесу не лише на знання, а й на вміння, навички та цінності, необхідні для успішної професійної та соціальної реалізації особистості. Це особливо актуально в умовах динамічного розвитку

ринку праці, де вимагається гнучкість, креативність, здатність до самонавчання та міждисциплінарної взаємодії.

По-третє, адаптація до Болонських принципів сприяє впровадженню європейської системи кредитів (ECTS), що забезпечує прозорість навчального навантаження, оцінювання результатів навчання та спрощує академічну мобільність студентів і викладачів. Це дозволяє більш гнучко формувати індивідуальні освітні траєкторії, підвищувати якість і персоналізацію навчального процесу.

По-четверте, модернізація вищої освіти відповідно до Болонського процесу включає забезпечення якості освіти через внутрішні та зовнішні механізми оцінювання, розвиток академічної доброчесності, удосконалення управління університетами, підвищення автономії та відповідальності закладів вищої освіти. Це сприяє формуванню конкурентоспроможного освітнього середовища.

Окрім того, адаптація до Болонської системи передбачає активне залучення студентів до управління освітнім процесом, підтримку інклюзії, міжкультурного діалогу, розвиток цифрової грамотності та формування ключових життєвих компетентностей [24]. Такі зміни відповідають потребам сучасного суспільства і молоді, яка прагне отримувати якісну, мобільну та гнучку освіту, здатну відкривати нові горизонти.

Таким чином, адаптація вітчизняної вищої школи до Болонського процесу є не лише вимогою часу, а й запорукою підвищення конкурентоспроможності української освіти у глобальному контексті, розвитку людського капіталу, а також забезпечення стабільного та інноваційного розвитку країни в умовах євроінтеграції.

1.2. Фінансова освіта і фінансова грамотність як запорука зростання добробуту громадян

Фінансова освіта і фінансова грамотність є важливими чинниками підвищення добробуту громадян, адже саме завдяки розумінню фінансових процесів люди здатні приймати обґрунтовані економічні рішення, планувати витрати, уникати боргових пасток та ефективно управляти особистими коштами. Зміст фінансової освіти охоплює знання про дохід, витрати, заощадження, інвестування, кредитування, податки, пенсійне забезпечення та інші аспекти, що стосуються щоденного фінансового життя. Її призначення полягає у формуванні в громадян здатності до самостійного і відповідального фінансового поведінки, що дозволяє не лише забезпечити базові потреби, але й досягати довгострокових цілей, знижувати вразливість до економічних ризиків та підвищувати рівень життя.

За визначенням OECD, фінансова грамотність – це «поєднання усвідомлення, знань, навичок, ставлення та поведінки, необхідних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і досягнення індивідуального добробуту» [60]. А. Золковер розглядає фінансову освіту як складову економічної освіти, яка «формує у громадян компетентність у сфері особистих фінансів, сприяє розвитку навичок управління ресурсами, прийняття рішень у нестабільному економічному середовищі» [18].

Н. Жовнір зазначає, що фінансова грамотність охоплює не лише засвоєння знань, але й формування відповідної поведінки, зокрема — довгострокового фінансового планування, що є критичним для особистої економічної безпеки [17]. Також варто зазначити, що у сучасних дослідженнях акцент робиться не лише на знаннях, а й на емоційно-поведінкових аспектах фінансової грамотності — зокрема, вміння протистояти фінансовим імпульсам і контролювати споживчі звички [3].

Фінансова освіта і фінансова грамотність – це взаємопов'язані, але не тотожні поняття, які у сукупності формують базу для свідомого та ефективного

управління особистими фінансами. Їх детальний зміст, спільні та відмінні риси, а також наукові підходи до їх тлумачення дозволяють глибше зрозуміти роль цих категорій у забезпеченні економічної безпеки громадян. Так, зміст фінансової освіти охоплює систему знань, умінь і навичок, необхідних для розуміння та використання фінансових понять, інструментів та механізмів у реальному житті. До її складових належать:

- базові економічні знання (поняття доходу, витрат, прибутку, бюджету);
- знання про фінансові інструменти (депозити, кредити, страхування, інвестиції, пенсійне забезпечення тощо);
- розуміння особливостей функціонування податкової системи;
- основи захисту прав споживача фінансових послуг;
- знання про фінансові ризики та шляхи їх мінімізації;
- формування навичок складання особистого та сімейного бюджету;
- практичні аспекти фінансового планування й заощадження.

Фінансова грамотність є результатом засвоєння фінансової освіти, що проявляється у здатності людини застосовувати фінансові знання в повсякденному житті для досягнення стабільного матеріального становища. Вона включає [13]:

- здатність розуміти основи фінансових понять і процесів;
- уміння приймати обґрунтовані фінансові рішення;
- критичне мислення у виборі фінансових продуктів;
- здатність уникати шахрайства та надмірної заборгованості;
- розуміння довгострокових наслідків фінансової поведінки.

Спільними рисами цих двох понять є те, що вони:

- спрямовані на підвищення економічної обізнаності та добробуту громадян;
- передбачають формування відповідального ставлення до особистих фінансів;
- мають просвітницький характер і є необхідною складовою сталого розвитку суспільства;
- взаємозалежними, фінансова грамотність не можлива без фінансової освіти.

Втім, відмінними рисами цих понять є те, що:

- фінансова освіта – це процес, а фінансова грамотність – результат цього процесу;
- фінансова освіта передбачає систематичне навчання, яке може бути формальним або неформальним, тоді як фінансова грамотність – це рівень сформованості практичних знань, умінь і навичок;
- освіта має більш теоретичне спрямування, тоді як грамотність – прикладне.

Таким чином, фінансова освіта і фінансова грамотність виступають ключовими чинниками, що формують економічно активного, відповідального і захищеного громадянина, здатного орієнтуватися в динамічному фінансовому середовищі та ефективно управляти власними фінансовими ресурсами.

Прикладний зміст цих понять виражається у їх функціях. Фінансова грамотність і фінансова освіта виконують низку ключових функцій, які сприяють не лише підвищенню добробуту окремих громадян, але й зміцненню економічної стабільності суспільства загалом. Хоча ці поняття тісно пов'язані, вони мають відмінності у функціональному наповненні: фінансова освіта здебільшого виконує освітньо-просвітницьку роль, тоді як фінансова грамотність реалізується через практичне застосування набутих знань. На рис. 1.2 подано детальний аналіз функцій кожного з цих понять.

До основних функцій фінансової освіти відносять [28]:

- *інформаційно-просвітницька функція*, адже фінансова освіта забезпечує громадян базовими та поглибленими знаннями про фінансові поняття, інструменти, послуги та механізми. Вона формує уявлення про доходи, витрати, заощадження, інвестування, кредитування, податки, страхування тощо. Через цю функцію громадяни дізнаються, як працює фінансова система і як у ній орієнтуватися;
- *формувальна функція*, сприяє формуванню світогляду та цінностей у сфері фінансової поведінки. Йдеться про виховання відповідального ставлення до грошей, розвиток культури заощадження, дбайливого споживання і планування бюджету;

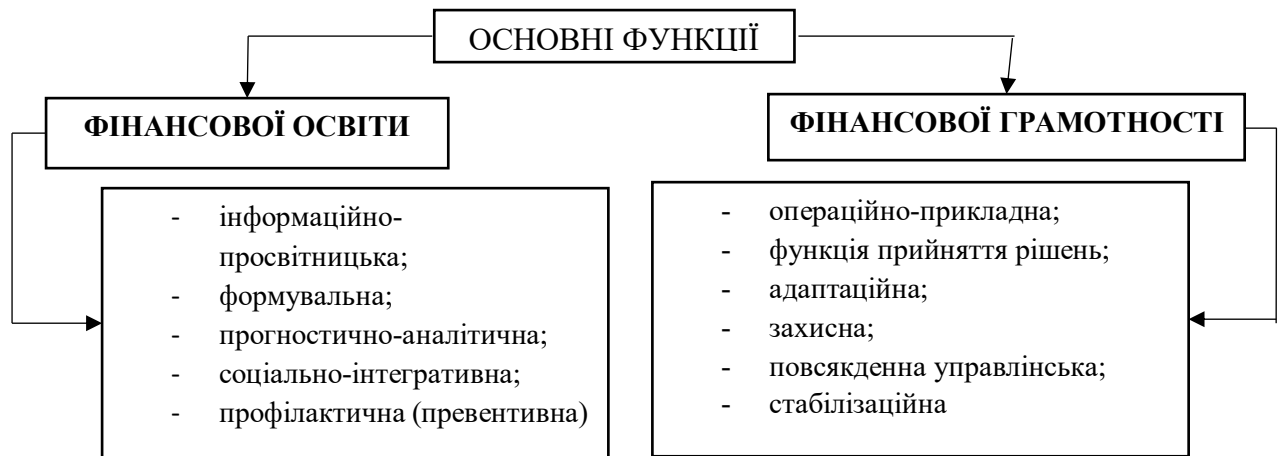

Рис. 1.2. Функціональне призначення понять фінансова освіта і фінансова грамотність

Примітка: складено автором за даними [13; 45; 9]

– *прогностично-аналітична функція*, завдяки фінансовій освіті громадяни вчаться прогнозувати можливі ризики, аналізувати економічну ситуацію, робити обґрунтовані фінансові плани та оцінювати потенційні наслідки своїх рішень;

– *соціально-інтегративна функція* передбачає сприяння соціальній адаптації особистості в сучасному світі, інтеграції у фінансове середовище (наприклад, користування банківськими послугами, участь у пенсійній системі, податковій дисципліні тощо);

– *профілактична (превентивна) функція* виступає як запобіжний засіб недопущення фінансових помилок, наприклад, участі в шахрайських схемах, надмірній кредитній залежності, бездумному споживанню. Це особливо актуально в умовах цифровізації, коли нові фінансові продукти та ризики з’являються дуже швидко.

До основних функцій фінансової грамотності відносять:

– *операційно-прикладну функцію*, яка реалізується у здатності особи на практиці застосовувати здобуті знання: складати бюджет, зберігати кошти, інвестувати, оформлювати кредити на вигідних умовах, користуватися банківськими продуктами, правильно сплачувати податки;

– *функція прийняття рішень*, забезпечує здатність ухвалювати зважені, раціональні та довгострокові фінансові рішення, наприклад, вибір між

споживанням і заощадженням, коротко- чи довгостроковим кредитом, різними видами інвестицій тощо;

- *адаптаційна функція*, передбачає, що фінансова грамотність дозволяє людині адаптуватися до змін у фінансовому середовищі (наприклад, інфляції, змін в оподаткуванні, зміни процентних ставок) та обирати найбільш вигідні стратегії поведінки;

- *захисна функція* забезпечує здатність фінансово грамотної особистості розпізнати потенційні фінансові загрози: шахрайство, приховані умови кредитів, фінансові піраміди тощо. Це забезпечує захист її прав як споживача фінансових послуг;

- *повсякденна управлінська функція*, здатна проявлятися у щоденному управлінні особистими чи сімейними фінансами: виборі оптимальних товарів і послуг, аналізі витрат, встановленні фінансових цілей, контролі над доходами та видатками;

- *стабілізаційна функція*, на макрорівні поширення фінансової грамотності сприяє економічній стабільності країни: громадяни не допускають масових помилок (наприклад, надмірне споживче кредитування), що може призвести до фінансової кризи.

Таким чином, фінансова освіта є основою для набуття знань і формування установки на відповідальну поведінку, тоді як фінансова грамотність – це практичне втілення цієї поведінки у повсякденному житті. Разом вони виконують надзвичайно важливу роль у забезпеченні економічної безпеки особистості, домогосподарств і держави в цілому.

Успішна реалізація функцій фінансової освіти і фінансової грамотності громадян залежать від принципів, що закладені в основі їх побудови. Принципи фінансової освіти і фінансової грамотності становлять фундаментальні засади, на яких базується процес формування фінансової обізнаності громадян та їхньої здатності до ефективного управління особистими фінансами [21]. Ці принципи забезпечують цілісність, доступність, ефективність і сталість як навчального

процесу, так і результатів, досягнутих у сфері фінансової поведінки. До принципів фінансової освіти слід віднести [21; 15; 46]:

– *принцип доступності*, фінансова освіта повинна бути доступною для всіх громадян, незалежно від віку, рівня освіти, соціального чи економічного статусу. Це передбачає створення матеріалів і навчальних програм, адаптованих для різних цільових аудиторій – школярів, студентів, працевлаштованих осіб, пенсіонерів тощо;

– *принцип науковості і системності* базується на тому, що освітній процес має ґрунтуватися на науково обґрунтованих знаннях, структурованих відповідно до логіки економічної освіти. Системність означає послідовне і логічне викладення матеріалу, що охоплює основи фінансової теорії та її практичне застосування;

– *принцип практичної спрямованості*, фінансова освіта має бути орієнтована на вирішення реальних життєвих ситуацій. Теоретичні знання повинні супроводжуватися прикладами, кейсами, інтерактивними вправами, що допомагають сформувати конкретні навички: складання бюджету, аналіз витрат, порівняння кредитних пропозицій тощо;

– *принцип безперервності (продовгованості)*, фінансова освіта не є одноразовим процесом — вона повинна тривати протягом усього життя, адаптуючись до змін у фінансовому середовищі, технологіях, законодавстві. Це забезпечує актуальність знань і здатність людини адаптуватися до нових викликів;

– *принцип міждисциплінарності*, фінансова освіта інтегрує знання з економіки, права, соціології, математики, психології, що дозволяє сформувати комплексне розуміння фінансової поведінки;

– *принцип партнерства*, ефективне впровадження фінансової освіти можливе лише за умови взаємодії між державою, освітніми закладами, фінансовими установами, громадськими організаціями та ЗМІ. Кожен із цих суб'єктів відіграє важливу роль у поширенні фінансових знань.

На основі опрацьованих літературних джерел нами визначено основні принципи, на яких базується успішна фінансова грамотність, зокрема:

– *принцип свідомого вибору*, фінансова грамотність передбачає, що кожне фінансове рішення має бути обдуманим, зваженим та відповідати індивідуальним цілям і ресурсам. Це означає здатність критично мислити, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики й вигоди;

– *принцип відповідальності*, кожна людина несе персональну відповідальність за власні фінансові рішення. Фінансово грамотна особа усвідомлює наслідки кредитів, витрат, інвестицій, а також важливість податкової дисципліни та добросовісного ставлення до грошей;

– *принцип економічної доцільності*, рішення мають бути раціональними з точки зору співвідношення витрат і вигод, довгострокової стабільності та запобігання зайвим витратам чи ризикам;

– *принцип планування*, фінансова грамотність ґрунтується на вмінні визначати фінансові цілі (коротко- і довгострокові), складати бюджети, аналізувати динаміку доходів і витрат, будувати фінансову стратегію;

– *принцип обізнаності*, фінансово грамотна людина постійно оновлює свої знання про економічну ситуацію, нові фінансові продукти, законодавчі зміни тощо. Це забезпечує її актуальну орієнтацію у фінансовому середовищі;

– *принцип обережності та захищеності*, цей принцип передбачає здатність розпізнавати фінансові ризики, уникати шахрайства, обирати безпечні фінансові інструменти. Він формує навички самозахисту у сфері фінансів.

Узагальнюючи розгляд принципів відмітимо, що принципи фінансової освіти зосереджені переважно на процесі навчання, забезпечуючи його ефективність, адаптивність та практичність. Натомість принципи фінансової грамотності – це правила усвідомленої фінансової поведінки, які реалізуються у щоденних рішеннях особистості. Взаємозв'язок цих принципів створює підґрунтя для сталого зростання фінансової культури громадян та економічної стійкості держави.

З іншої сторони, принципи фінансової освіти базуються на доступності, практичності, системності та науковості. Вона має бути зрозумілою для різних вікових та соціальних груп, орієнтуватися на реальні потреби громадян, бути частиною формальної та неформальної освіти, а також ґрунтуватися на перевірених знаннях і сучасних підходах. Забезпечення належного рівня фінансової грамотності є спільним завданням держави, освітніх інституцій, фінансових організацій та громадянського суспільства. Це не лише інструмент підвищення добробуту окремих осіб, а й важливий чинник економічної стабільності та сталого розвитку країни.

РОЗДІЛ 2.

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ТА РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Моніторинг рівня фінансової грамотності сучасної молоді в Україні

Моніторинг рівня фінансової грамотності – це систематичний процес збору, аналізу та оцінювання даних про фінансові знання, навички, ставлення та поведінку громадян або окремих соціально-демографічних груп. Його метою є виявлення сильних і слабких сторін у сфері фінансової обізнаності, а також визначення напрямів для вдосконалення фінансової освіти та політики. На першому етапі здійснюється визначення цілей і показників оцінювання. Основними завданнями є з'ясування рівня володіння базовими фінансовими знаннями, здатності приймати ефективні фінансові рішення, рівня відповідальності у поводженні з фінансами, наявності фінансових навичок та готовності до непередбачених ситуацій.

Серед показників, які найчастіше оцінюються, можна виділити знання фінансових термінів (наприклад, інфляція, кредит, відсоткова ставка), уміння користуватися фінансовими інструментами, наявність заощаджень або боргів, довіру до фінансових установ та рівень загальної фінансової поведінки. Далі здійснюється розробка методології та інструментарію [60]. Моніторинг зазвичай базується на опитуваннях (особистих чи онлайн), стандартизованих анкетах (часто за моделлю OECD/INFE), інтерв'ю, фокус-групах, а також на тестуванні знань. Важливо, щоб інструментарій був адаптований до культурних та соціальних умов цільової аудиторії.

Збір даних здійснюється на основі репрезентативної вибірки. Враховуються такі параметри, як вік, стать, освіта, дохід, зайнятість, місце проживання. Респондентам пропонується пройти тест або опитування, що

охоплює як об'єктивні знання, так і ставлення до грошей та звички управління ними.

Наступний етап — обробка й аналіз результатів. Зібрані дані аналізуються з використанням статистичних методів. На основі цього обчислюється загальний індекс фінансової грамотності – узагальнений показник, що поєднує знання, поведінку та ставлення до фінансів. Проводиться порівняння результатів між різними віковими, соціальними, регіональними групами, аналізується динаміка у часі.

Завершальним етапом є публікація звіту з результатами дослідження. У звіті подаються ключові висновки, графіки, таблиці, карти. Також формулюються рекомендації для урядових структур, освітніх закладів, громадських організацій щодо шляхів покращення фінансової грамотності населення.

У контексті України прикладом такого моніторингу є дослідження, проведене у 2021 році Національним банком України спільно з проєктом USAID. Було опитано 2000 респондентів із різних регіонів, і на основі результатів був розрахований інтегральний індекс фінансової грамотності, що становив 12,3 бала за 21-бальною шкалою. Це дозволило порівняти рівень фінансової грамотності в Україні з показниками інших країн і виявити пріоритетні напрями для покращення освітніх ініціатив.

Моніторинг є важливою складовою національної стратегії розвитку фінансової грамотності, оскільки дає змогу своєчасно коригувати освітню політику, оцінювати ефективність впроваджених програм і сприяти формуванню в суспільстві культури відповідального фінансового поведіння.

У порівнянні з іншими країнами, Україна знаходиться на одному рівні з Болгарією та Хорватією (також 12,3 бала), випереджаючи Грузію (12,1 бала), Румунію (11,2 бала) та Італію (11,1 бала) (див. рис. 2.1). Згідно з даними Flash Eurobarometer 525, у 2023 році лише 26% жителів ЄС продемонстрували високий рівень фінансової грамотності (4–5 правильних відповідей з 5). Найвищі показники зафіксовано в Нідерландах (43%), Данії (40%), Фінляндії (40%) та

Естонії. Найнижчі — на Кіпрі (30%), в Румунії (30%), Греції (29%) та Португалії (28%) [28; 41].

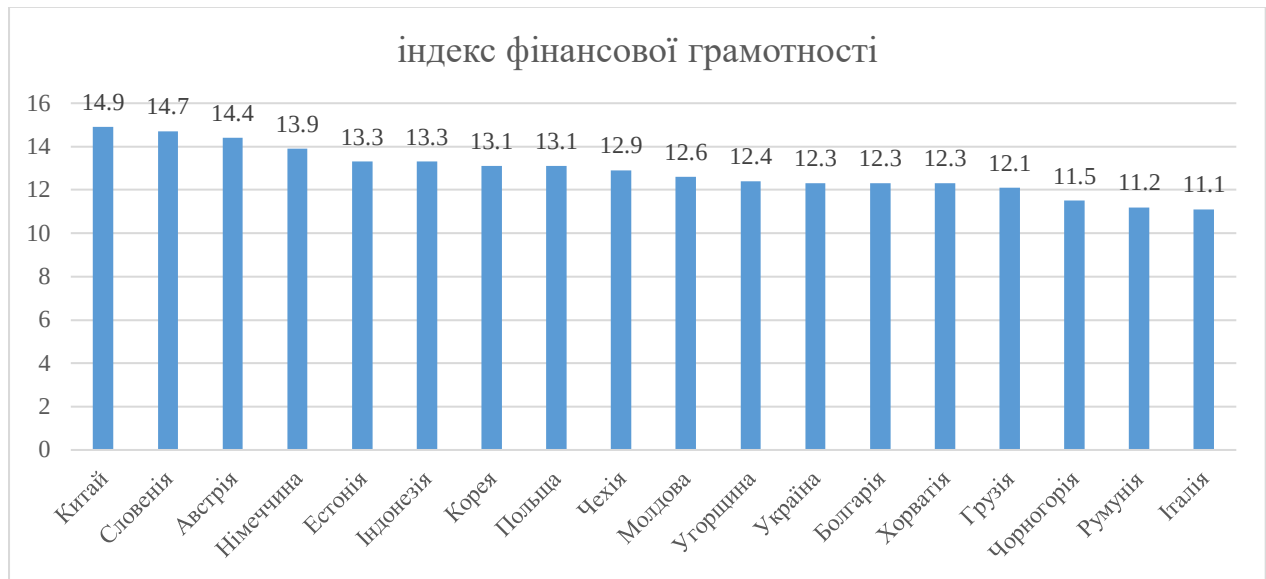

Рис. 2.1. Індекс фінансової грамотності в окремих країнах світу та в Україні (2021 рік)

Примітка. Складено за даними [28]

У 2018 році Україна та Польща розділили останнє місце за рівнем фінансової грамотності серед країн, де проводилось опитування за методикою ОЕСР, з показником 11,6 бала. У 2021 році Україна покращила свій результат до 12,3 бала, що свідчить про позитивну динаміку. Хоча рівень фінансової грамотності в Україні зростає, він все ще залишається нижчим за середній показник у країнах ОЕСР. Для подальшого покращення ситуації необхідно впроваджувати системні заходи з фінансової освіти, особливо серед молоді та вразливих груп населення.

Індекс фінансової грамотності в Україні формується відповідно до методології Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і складається з трьох основних компонентів: фінансові знання, фінансова поведінка та фінансове ставлення. Кожен компонент оцінюється за шкалою, яка у сукупності формує загальний індекс. Детальний аналіз кожного з них дозволяє зрозуміти слабкі та сильні сторони фінансової грамотності українців. У 2021 році (останні доступні дані), за результатами дослідження, проведеного

Національним банком України спільно з Проєктом USAID «Трансформація фінансового сектору», середній індекс фінансової грамотності українців становив 12,3 бала із можливих 21. Цей показник нижчий за рекомендований мінімум ОЕСР (14 балів), що вказує на потребу в поглибленій роботі над підвищенням рівня фінансової освіти населення.

Детальний аналіз ключових показників індексу фінансової грамотності в Україні дозволили зробити наступні висновки. За показником «фінансові знання», максимальний бал оцінювання якого становить 7 балів, оцінюється здатність людини розуміти базові фінансові поняття: інфляцію, відсоткову ставку, диверсифікацію ризиків, складний процент тощо. Українці в середньому набрали 4,0 бала з 7, що свідчить про недостатнє розуміння основ фінансової системи. За результатами проведеного дослідження (див. рис. 2.2):

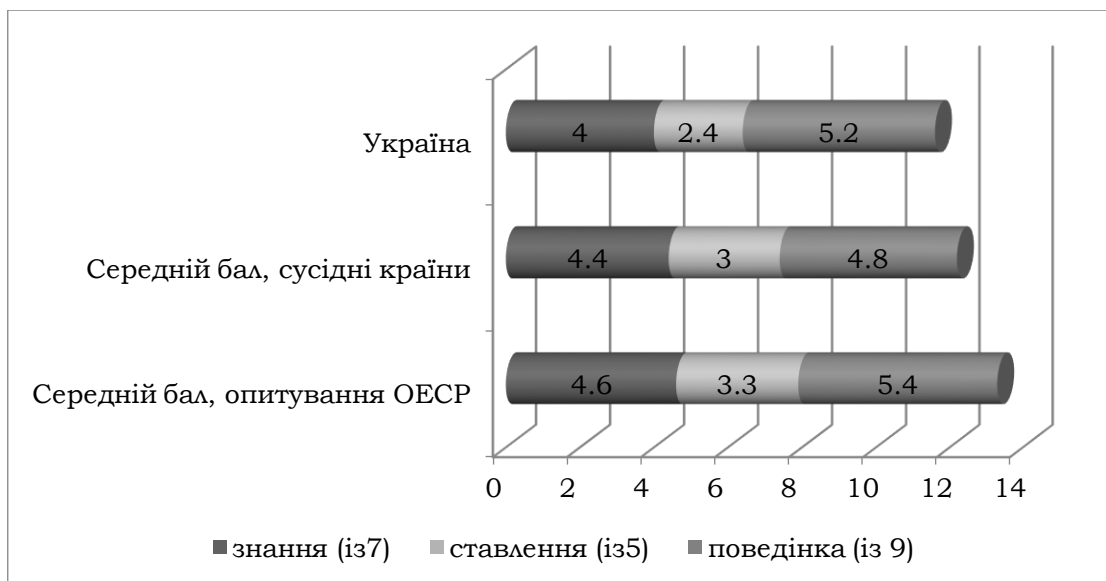

Рис. 2.2. Бали з фінансової грамотності, визначені Міжнародною мережею з фінансової просвіти (ОЕСР): порівняння показників України з іншими країнами [60]

- «лише 42% респондентів змогли правильно відповісти на питання про інфляцію;
- близько 38% правильно розуміють, як працює складний процент;
- трохи більше 35% усвідомлюють значення диверсифікації для зниження фінансових ризиків» [60].

Ці дані свідчать про те, що знання про базові фінансові інструменти не є широко поширеними серед населення нашої країни.

За показником «фінансова поведінка», максимальний бал оцінювання якої становить 9 балів, проводиться оцінювання практичних дій людей у сфері формування і використання власних фінансових ресурсів, зокрема, планування сімейного та особистого бюджету, наявність заощаджень, вибір фінансових продуктів, здатність порівнювати пропозиції та уникати непотрібних витрат. Українці в середньому набрали 6,0 балів із 9, що є відносно сильним компонентом у загальній структурі індексу.

Ключовими індикаторами визначення фінансової поведінки послужили такі результати:

- «70% респондентів заявили, що ведуть облік витрат або планують сімейний бюджет;
- 60% мають хоча б невеликі фінансові заощадження;
- лише 25% респондентів порівнюють пропозиції перед укладанням договору з фінансовими установами;
- близько 20% зізналися, що здійснюють імпульсивні фінансові рішення» [44].

Таким чином, хоча українці мають загалом позитивну фінансову поведінку, рівень усвідомленого вибору фінансових продуктів потребує покращення.

Ще одним показником при визначенні фінансової грамотності є фінансове ставлення громадян до фінансових проблем, максимальне значення в оцінці якого становить 5 балів. Даний компонент показує, наскільки громадяни цінують фінансову дисципліну, довгострокове планування, схильність до заощаджень і готовність відкладати споживання задля майбутнього добробуту. Середній результат українців склав 2,3 бала з 5, що є найслабшим компонентом індексу. Особливостями при визначенні даного компоненту стали наступні результати опитування (див. рис. 2.3):

- «близько 30% опитаних вважають за краще витратити гроші «тут і зараз», ніж заощаджувати на майбутнє;
- менше ніж 20% регулярно планують довгострокові фінансові цілі;
- значна частина респондентів виявляє недовіру до фінансових інституцій, що знижує мотивацію до заощаджень» [44].

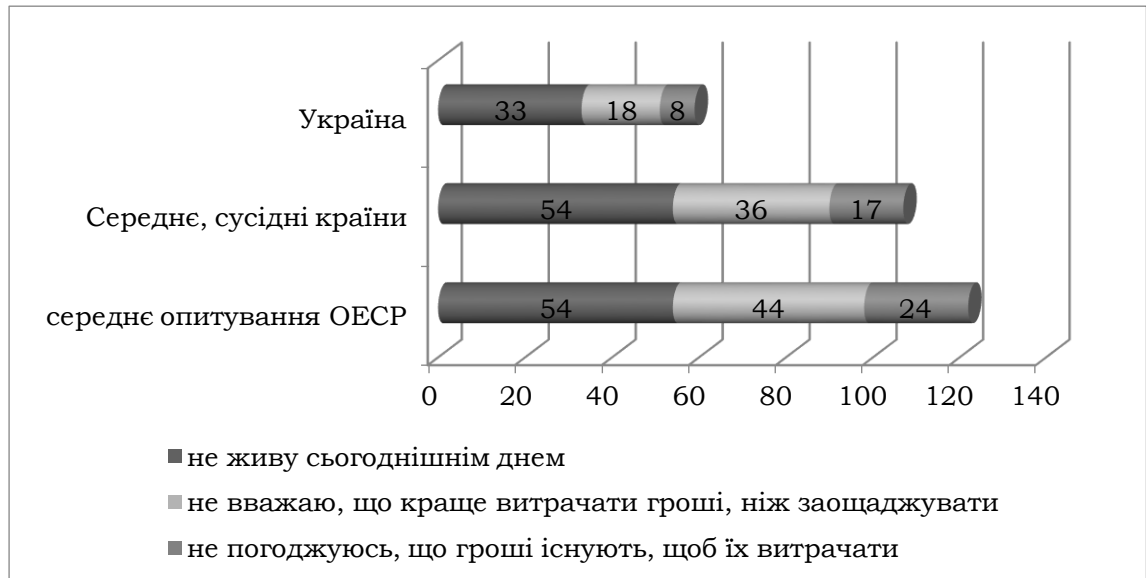

Рис. 2.3. Частка людей, які не зосереджені на короткостроковій перспективі [60]

Ці показники свідчать про наявність низького рівня фінансової культури у частини населення, зокрема в контексті відкладеного споживання, інвестування, пенсійного планування.

Таким чином, огляд результатів оцінювання рівня фінансової грамотності наших співвітчизників дозволив зробити висновок, що фінансова поведінка в українців є більш сформованою, ніж фінансові знання чи ставлення. Найбільшим викликом є формування відповідального ставлення до грошей, заощаджень і майбутнього планування. Це потребує не лише освітніх зусиль, але й довіри до фінансової системи, позитивних прикладів, якісної інформаційної підтримки та мотивації. Підвищення рівня фінансової грамотності є надійним ключем до стійкого особистого добробуту та стабільного розвитку усіх економічних процесів і явищ.

Особливе занепокоєння викликає низький рівень фінансової грамотності молоді. За результатами опитування USAID та НБУ у 2021 році молодь віком 18–24 років в Україні набрала середній індекс фінансової грамотності у сумі 11,3 бала з 21, що є найнижчим показником серед усіх вікових груп населення. Зокрема, насторожують такі результати опитування:

- «лише 36 % молоді змогли правильно пояснити вплив інфляції на свій добробут та економіку країни;
- близько 24 % усвідомлюють ризики, пов'язані з кредитами або інвестиціями;
- лише 18 % молодих людей свій планують бюджет хоча б на місяць уперед;
- менше 10 % молоді користуються офіційними інструментами заощаджень (депозити, пенсійні програми, страхування)» [8].

У дослідженні OECD/INFE (2020), що охоплювало молодь 20 країн, Україна опинилася в останній п'ятірці за рівнем фінансової грамотності молодого покоління. Міжнародне порівняння рівня фінансових знань молодого покоління дозволило виокремити, що у:

- Німеччині, згідно з даними Stiftung Warentest, понад 60 % школярів мають базову фінансову підготовку до завершення середньої школи [45];
- Швеції, де фінансова грамотність інтегрована в навчальні програми з 2000-х років, індекс фінансової грамотності молоді перевищує 15 балів [9];
- Польщі з 2017 року діє обов'язкова шкільна дисципліна «Основи підприємництва», і 70 % молоді заявляють, що мають навички управління особистим бюджетом [55].

Соціологічні дослідження показали основні причини низького рівня фінансової грамотності сучасної молоді в Україні. Зокрема, у Звіті Світового банку, сформованого у 2020 році зазначено, що головною причиною слабких фінансових знань молоді в Україні є відсутність системної фінансової освіти в школах і вузах. Дослідження аналітичного центру CASE Україна, проведеного у 2022 році [16] показало, що більшість молоді черпає фінансові знання з

соціальних мереж (Instagram, TikTok, YouTube), які часто містять ненадійну або комерційно заангажовану інформацію. МОН України у 2021 році визнало, що вчителі шкіл не мають достатньої кваліфікації для викладання фінансової грамотності, що особливо критично для підготовки підлітків до реального життя [57].

Таким чином, основні причини низького рівня фінансової грамотності молоді в Україні є комплексними і стосуються як освітньої системи, так і соціально-економічного середовища. Їх можна розглядати з позицій недостатньої підготовки, обмеженого доступу до якісної інформації, а також впливу культурних і психологічних факторів. Зокрема:

1. Обмежена присутність фінансової освіти в шкільній програмі. У більшості шкіл базові фінансові поняття або зовсім не викладаються, або розглядаються поверхнево як частина інших предметів, наприклад «Громадянської освіти» чи «Математики». Відсутність окремого системного курсу з фінансової грамотності позбавляє учнів можливості сформувати фундаментальні знання у сфері грошей, заощаджень, кредитування, податків тощо.

2. Недостатня підготовка педагогів. Навіть там, де спроби впровадити фінансову грамотність є, вчителі часто не мають фахової підготовки для якісного викладання цієї теми. Вони не проходять спеціальних курсів і не володіють сучасними прикладними знаннями з фінансів.

3. Низький рівень фінансової культури в сім'ях. Молодь багато чого переймає від батьків, але якщо у родині не ведеться облік витрат, немає звички планувати бюджет, заощаджувати чи обговорювати фінансові питання, то дитина не формує відповідного прикладу. У багатьох сім'ях обговорення фінансів або табуйоване, або зводиться до емоційних реакцій на нестачу коштів.

4. Обмежений доступ до якісної та зрозумілої інформації. Молодь часто отримує знання з фінансів через соцмережі, де поряд з корисними порадами багато дезінформації або агресивного фінансового маркетингу. Відсутність

перевірених, адаптованих до вікових особливостей джерел знань призводить до формування викривлених уявлень про гроші, кредити, інвестиції.

5. *Відсутність мотивації до вивчення фінансів.* Молоді люди часто не усвідомлюють важливості фінансових знань до моменту, коли стикаються з конкретною фінансовою проблемою (наприклад, борги по кредиту, шахрайство, втрата коштів). За відсутності життєвого досвіду фінансове планування здається абстрактним і неактуальним.

6. *Соціально-економічна нестабільність.* Через економічну невизначеність багато молодих людей зосереджені на короткостроковому виживанні, а не на довгостроковому фінансовому плануванні. Вони не бачать сенсу в заощадженнях, інвестуванні або пенсійному плануванні, коли рівень доходів не дозволяє задовольнити базові потреби.

7. *Вплив цифрового середовища та споживацької культури.* Молодь є найактивнішою категорією користувачів інтернету та соціальних мереж, де домінує культура миттєвого задоволення, покупки в кредит, модних брендів, фаст-фінансів. Це формує установку на витрати, а не на заощадження чи відповідальне управління коштами.

8. *Недовіра до фінансових інституцій.* У молоді часто відсутній позитивний досвід співпраці з банками, страховими компаніями, державними фінансовими органами. Часто сприйняття фінансової системи базується на негативних стереотипах або історіях шахрайства, що знижує інтерес до фінансової освіти як такої.

Таким чином, низький рівень фінансової грамотності молоді в Україні є наслідком як освітніх прогалин, так і соціокультурних, економічних та інформаційних факторів. Подолання цієї проблеми вимагає системного підходу, який включає інтеграцію фінансової освіти у формальну й неформальну систему навчання, підготовку фахівців, розробку зрозумілих інформаційних ресурсів та мотивацію молоді до формування фінансової свідомості.

2.2. Застосування інтерактивних методів та інструментів при вивченні університетських курсів з підвищення фінансової грамотності

Інтерактивні методи навчання у вивченні фінансової грамотності — це сучасні педагогічні підходи, що базуються на активній взаємодії учасників освітнього процесу з навчальним матеріалом, викладачем і один з одним з метою формування практичних навичок, аналітичного мислення, здатності ухвалювати обґрунтовані фінансові рішення. Вони передбачають залучення студентів до різних форм діяльності, що моделюють реальні життєві або професійні ситуації у фінансовій сфері, сприяють критичному осмисленню знань, розвитку комунікативних та соціальних компетентностей. Інтерактивні методи та інструменти відіграють важливу роль у підвищенні ефективності навчання з фінансової грамотності у вищій освіті, адже вони сприяють глибшому засвоєнню матеріалу, розвитку практичних навичок і формуванню усвідомленої поведінки студентів у сфері фінансів. До таких методів належать симуляційні ігри, ділові ігри, кейс-метод, тренінги, рольові ігри, проєктна діяльність, групова робота, аналіз реальних ситуацій, використання інтерактивних онлайн-платформ та цифрових інструментів (див. табл. 2.1). Ці методи забезпечують глибше засвоєння фінансових понять, підвищують мотивацію до навчання, сприяють розвитку критичного мислення та адаптації до змін у сучасному фінансовому середовищі.

Одним з ефективних інструментів є симуляційні фінансові ігри, які дозволяють моделювати реальні економічні ситуації, пов'язані з бюджетуванням, інвестуванням, управлінням грошовими потоками. Наприклад, гра CashFlow, розроблена Робертом Кійосакі, дозволяє студентам в умовах моделювання навчитися управляти доходами, витратами, активами та пасивами. Також широко використовуються онлайн-симулятори, такі як Banzi, FinSkills, або платформені курси Prometheus і Coursera, які пропонують віртуальні ситуації для фінансового аналізу.

Таблиця 2.1

**Інтерактивні методи навчання у вищій школі по вивченню
фінансової грамотності [33]**

Види інтерактивних методів	Характеристика методів
Симуляційні ігри	методи, які дозволяють учасникам зануритися в умовну фінансову ситуацію, максимально наближену до реальності, у якій потрібно приймати рішення щодо управління грошима, бюджетом, інвестиціями чи іншими економічними ресурсами;
Ділові ігри	навчальні моделі, які імітують процеси економічної або управлінської діяльності, зокрема у сфері фінансів, у яких студенти розподіляють ролі учасників фінансового ринку, приймають колективні рішення, аналізують їх результати й наслідки;
Кейс-методи	аналіз реальних або наближених до реальності фінансових ситуацій, що вимагає від студентів вивчити проблему, дослідити альтернативи, обґрунтувати оптимальне рішення і запропонувати варіанти його реалізації, що сприяє практичному застосуванню теоретичних знань;
Тренінги	інтенсивні навчальні сесії, що поєднують короткі інформаційні блоки з активними вправами, спрямованими на закріплення конкретних навичок фінансового планування, обліку, аналізу ризиків, прийняття рішень у складних умовах
Рольові ігри	вид діяльності, під час якого студенти імітують поведінку певних фінансових суб'єктів, таких як клієнти банку, інвестори чи податкові інспектори, що дозволяє вивчати взаємодію в умовах реального фінансового середовища;
Проектна діяльність	самостійна або групова робота студентів над комплексним завданням, пов'язаним із розробкою та реалізацією практичних рішень у сфері фінансів, що включає дослідження, планування, аналіз і презентацію результатів
Групова робота	форма організації навчання, за якої студенти спільно виконують завдання, обмінюються ідеями, розподіляють ролі та відповідальність, формуючи навички командної взаємодії й колективного вирішення фінансових проблем
Інтерактивні онлайн-платформи	цифрові освітні середовища, що пропонують навчальний контент у вигляді курсів, відео, тестів, тренажерів, симуляторів та завдань для самостійного або групового опрацювання матеріалу з фінансової тематики;
Аналіз реальних ситуацій	метод, що передбачає вивчення конкретних фактів або подій із фінансової практики, таких як інфляція, девальвація, шахрайські схеми, зміни в податковому законодавстві, з метою осмислення їх наслідків та вироблення рішень
Цифрові інструменти	спеціалізовані технологічні засоби, такі як мобільні застосунки для бюджетування, електронні таблиці, фінансові калькулятори, ігрові платформи, які допомагають користувачам формувати, застосовувати й удосконалювати свої фінансові знання та навички

Симуляційні ігри у процесі вивчення фінансової грамотності дають змогу студентам опинитися в умовах, максимально наближених до реального життя.

Вони моделюють фінансові ситуації, у яких необхідно приймати рішення щодо витрат, заощаджень, інвестування, страхування або оподаткування. Одним із прикладів є настільна гра CashFlow, що дозволяє учасникам в умовах віртуального бюджету вийти з «щурячих перегонів» та досягти фінансової свободи, аналізуючи свої активи та пасиви. Ще одним прикладом є симулятор Budget Hero, який дозволяє студентам управляти бюджетом домогосподарства, прогнозувати доходи і витрати, відстежувати наслідки ухвалених фінансових рішень. Також активно використовуються електронні симулятори, як-от SimCityEDU, де студент у ролі мера розподіляє бюджет, або онлайн-гра The Stock Market Game, що імітує процес інвестування на біржі.

Ділові ігри орієнтовані на прийняття колективних управлінських рішень у сфері фінансів. Учасники отримують ролі представників банків, страхових компаній, державних установ, підприємств або домогосподарств [47]. У процесі гри відбувається взаємодія між гравцями, що дає змогу розвивати навички стратегічного мислення, фінансового аналізу, управління ризиками. Наприклад, у грі «Бюджет громади» студенти моделюють розподіл фінансів на місцевому рівні, балансуючи між різними потребами й ресурсами. Ще один приклад – гра «Економіка сім'ї», де учасники приймають рішення про розподіл сімейного бюджету, планують великі покупки, інвестують кошти або беруть кредити.

Кейс-метод передбачає аналіз конкретних фінансових ситуацій, які відображають реальні проблеми. Студенти розглядають зміст кейсу, формують проблему, досліджують альтернативи, пропонують і обґрунтовують оптимальні рішення. Наприклад, кейс може стосуватися розробки особистого бюджету для студента з обмеженим доходом, вибору між банківськими продуктами, порівняння умов кредитування в різних фінансових установах, інвестування невеликої суми коштів або відновлення фінансової стійкості після боргової кризи. Метод кейсів часто застосовується у форматі дискусій, дебатів або письмових аналітичних робіт.

Тренінги дозволяють формувати практичні навички через активну взаємодію та навчання в дії. Їхня особливість полягає в тому, що вони поєднують

короткі теоретичні блоки з виконанням практичних вправ. Наприклад, тренінг з планування бюджету передбачає складання особистого фінансового плану, визначення цілей, облік витрат і доходів. На тренінгу з управління ризиками учасники оцінюють можливі загрози власному бюджету, знайомляться з інструментами страхування і резервного фонду. Часто використовуються методи мозкового штурму, обговорення в парах, зворотного зв'язку та рефлексії.

Рольові ігри дозволяють студентам входити в певні соціальні або професійні ролі, пов'язані з фінансами. Наприклад, один студент може грати роль консультанта банку, інший – клієнта, який хоче оформити кредит. У межах гри відпрацьовуються навички комунікації, аргументації, аналізу фінансових продуктів. Інші приклади рольових ігор – симуляція податкової перевірки, відкриття рахунку в банку, подання заяви на мікрогрант, проведення переговорів щодо умов договору страхування. Завдяки емоційному залученню рольові ігри стимулюють запам'ятовування та практичне осмислення знань [19].

Проектна діяльність стимулює студентів до самостійної роботи над певною проблемою або завданням. У рамках проектів вони можуть створювати інформаційні брошури, фінансові блоги, проводити соціальні опитування, розробляти бізнес-плани або фінансові освітні заходи для школярів. Проекти часто включають дослідницьку складову, аналітику, креативні підходи до подачі матеріалу. Наприклад, студентська група може створити мобільний застосунок для ведення бюджету молоді або провести інформаційну кампанію про небезпеку кредитів з високою ставкою [39].

Групова робота розвиває здатність до кооперації, розподілу ролей, обміну ідеями, критичного обговорення. У фінансовому контексті студенти можуть у командах аналізувати фінансову політику підприємства, моделювати бюджет сім'ї з різними рівнями доходу, готувати презентації щодо інвестиційної поведінки або проаналізувати фінансові новини. Групові проекти також можуть включати створення відео, презентацій або постів для соціальних мереж із порадами з фінансової грамотності.

Аналіз реальних ситуацій передбачає розгляд конкретних прикладів з новин, особистого досвіду або економічного життя країни. Наприклад, обговорення причин фінансового банкрутства певного банку, аналіз податкової політики, впливу інфляції на добробут населення, змін валютного курсу або фінансових шахрайств в інтернеті. Це дає змогу зв'язати теорію з актуальними подіями та глибше зрозуміти практичні наслідки фінансових рішень [42].

Використання інтерактивних онлайн-платформ та цифрових інструментів сприяє самостійному навчанню та закріпленню знань. Наприклад, платформа Prometheus пропонує безкоштовний курс з фінансової грамотності з тестами, відео та практичними завданнями. На Coursera є курси провідних університетів світу, таких як University of Michigan або Yale. Додатково використовуються фінансові калькулятори, мобільні застосунки типу Moneymon, Toshl, CoinKeeper для ведення особистого бюджету, сервіси інтерактивної аналітики типу Google Data Studio, онлайн-квізи на Kahoot, Quizizz або Edpuzzle, де матеріал подається у формі гри або квесту. Також актуальними є освітні подкасти, інтерактивні мапи, електронні підручники з гіперпосиланнями та відеоінструкціями.

Завдяки поєднанню цих методів навчання університетські курси з фінансової грамотності стають не лише інформативними, а й практичними, цікавими, мотиваційними, що дозволяє сформувати у студентів свідоме та відповідальне ставлення до фінансів.

Кейс-метод базується на аналізі реальних або змодельованих фінансових ситуацій, наприклад, студентам пропонується вирішити проблему боргового навантаження домогосподарства, скласти особистий фінансовий план чи обґрунтувати вибір банківського продукту. Такий підхід стимулює критичне мислення і здатність до прийняття обґрунтованих рішень.

Тренінги і рольові ігри спрямовані на формування практичних навичок – студенти розігрують ситуації, пов'язані з банківськими послугами, страхуванням, кредитуванням, укладенням договорів. Це дозволяє краще зрозуміти зміст юридичних і фінансових документів, навчитися вести переговори, уникати шахрайства.

Проектна діяльність передбачає виконання завдань, у межах яких студенти самостійно розробляють власні фінансові стратегії, бізнес-плани або проводять опитування з фінансової грамотності серед різних груп населення. Такий формат сприяє дослідницькій активності, відповідальності та застосуванню теоретичних знань на практиці [5]. Також дедалі активніше застосовуються цифрові інструменти, зокрема інтерактивні презентації, тести, відеолекції, онлайн-курси, мобільні застосунки для бюджетування та фінансового планування. Прикладом може бути використання застосунків Moneop або CoinKeeper для навчання управлінню персональними фінансами.

Таким чином, інтерактивні методи навчання забезпечують не лише засвоєння знань, а й розвиток фінансової культури, практичних навичок і позитивного ставлення до управління особистими фінансами серед студентів.

Кейс-методи у вивченні фінансової грамотності в університетах є одним із найбільш ефективних інструментів формування аналітичного мислення, здатності застосовувати теоретичні знання на практиці, а також навичок ухвалення рішень. Цей метод полягає у розв'язанні конкретних ситуацій, заснованих на реальних або змодельованих фінансових подіях. Наприклад, студентам пропонують кейс щодо управління сімейним бюджетом в умовах інфляції, де необхідно визначити першочергові витрати, запропонувати способи заощадження, спрогнозувати вплив цінових коливань на купівельну спроможність родини [15]. Іншим прикладом є кейс з вибору банківського кредиту, коли потрібно порівняти умови різних кредитних програм, врахувати відсоткові ставки, додаткові платежі, комісії та ризики. У роботі над кейсами студенти навчаються аналізувати вхідну інформацію, розглядати альтернативи, аргументувати вибір і презентувати рішення. Такий підхід сприяє розвитку не лише фінансової грамотності, а й навичок командної роботи, критичного мислення і самостійного прийняття рішень.

Тренінги в університетських курсах фінансової грамотності спрямовані на формування конкретних практичних навичок. Вони мають чітку структуру, що включає міні-лекції, вправи, обговорення, зворотний зв'язок і рефлексію.

Наприклад, тренінг з особистого бюджетування передбачає вивчення моделей обліку доходів і витрат, використання електронних таблиць, аналіз власного фінансового стану та складання фінансового плану на місяць. Під час тренінгу з управління фінансовими ризиками учасники моделюють ситуації втрати джерела доходу або непередбачуваних витрат і розробляють стратегії фінансової стабільності, включаючи створення резервного фонду чи вибір страхового продукту. Такі заняття дають можливість опанувати реальні інструменти – фінансові калькулятори, мобільні застосунки для контролю витрат, шаблони фінансових планів – та застосувати їх у персональному житті. Крім того, тренінги активізують особисту мотивацію до відповідального ставлення до грошей і формують культуру фінансового планування.

Рольові ігри у фінансовій освіті орієнтовані на розвиток комунікативних навичок, глибше засвоєння змісту фінансових понять та їх застосування в умовах, наближених до реальних. Учасники ігор отримують ролі представників фінансових установ, клієнтів банку, фінансових консультантів, інвесторів чи членів родини, які планують сімейний бюджет. Наприклад, у грі «Банківський менеджер і клієнт» студенти моделюють процес отримання кредиту, де один учасник представляє фінансову установу, а інший – потенційного позичальника. Це дозволяє засвоїти умови кредитування, вимоги до документів, оцінку платоспроможності, наслідки прострочення виплат [39]. В іншому прикладі рольової гри, яка імітує фінансову консультацію, студенти мають проаналізувати бюджет клієнта і надати поради щодо заощаджень, вибору депозиту або інвестування. Завдяки таким іграм учасники краще розуміють фінансові інструменти, вчать аргументувати свої рішення, формують впевненість у фінансових діях та ухваленні рішень.

Проектна діяльність у межах курсів фінансової грамотності стимулює студентів до глибшого занурення в тему, розвитку дослідницьких і творчих навичок. Вона передбачає виконання завдань, що вимагають самостійного вивчення матеріалу, аналізу інформації, вироблення пропозицій і їх візуалізації. Наприклад, студенти можуть працювати над проектом створення фінансового

блогу або інформаційного ресурсу для молоді, що пояснює основи планування бюджету, користування банківськими продуктами чи способи уникнення фінансових шахрайств. Іншим прикладом є розробка та реалізація освітньої ініціативи для старшокласників, у якій студенти пояснюють їм базові поняття на кшталт податків, депозитів, онлайн-банкінгу, безпечних фінансових рішень. Також можуть реалізовуватися економічні дослідження з опитуванням різних вікових груп населення щодо рівня фінансової грамотності, після чого на основі зібраних даних готується аналітичний звіт з пропозиціями щодо покращення ситуації. Проектна робота сприяє практичному застосуванню знань, вчить плануванню, презентації результатів і публічному виступу, а також формує соціальну відповідальність та підприємницьке мислення.

Застосування цих активних методів навчання в університетських курсах з фінансової грамотності підвищує їхню ефективність, робить освітній процес гнучким, сучасним і спрямованим на реальні потреби молоді, сприяє формуванню усвідомленої, відповідальної та фінансово незалежної особистості.

2.3. Аналіз міжнародних програм і проектів з підвищення фінансової грамотності молоді

Міжнародні програми та проекти з підвищення фінансової грамотності молоді реалізуються у багатьох країнах світу під егідою глобальних організацій, урядів, фінансових установ і неурядових організацій. Їх основною метою є формування у молодого покоління базових економічних знань, навичок управління особистими фінансами, критичного ставлення до споживання, здатності ухвалювати зважені фінансові рішення, орієнтуватися у складному фінансовому середовищі.

Одним із наймасштабніших є проект Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), який охоплює понад 30 країн. У межах Програми міжнародного оцінювання учнів PISA з 2012 року проводиться оцінка

фінансової грамотності 15-річних підлітків. Ця програма включає аналітичні звіти, порівняльні дослідження, методичні рекомендації для освітніх політик, розробку навчальних матеріалів. На основі результатів PISA країни формують національні стратегії та освітні ініціативи з підвищення фінансової обізнаності [4].

Проект Організації економічного співробітництва та розвитку з фінансової грамотності є однією з найбільш масштабних та впливових міжнародних ініціатив, спрямованих на підтримку фінансової освіти серед різних вікових груп, з особливим акцентом на молодь. Цей проект розпочався як відповідь на глобальні виклики, пов'язані з низьким рівнем фінансової обізнаності населення, недостатнім розумінням фінансових ризиків, боргових зобов'язань, важливості заощаджень і базових економічних понять. ОЕСР координує діяльність міжнародної мережі фінансової освіти (INFE), яка включає понад 270 інституцій з більш ніж 125 країн, що обмінюються досвідом, розробляють політики та спільні підходи до підвищення фінансової грамотності.

Одним із ключових напрямів діяльності є Програма міжнародного оцінювання учнів PISA, яка, окрім базових компонентів оцінювання знань з математики, читання і природничих наук, включає компонент фінансової грамотності. Вперше ця оцінка була проведена у 2012 році і повторюється кожні три роки. Дослідження PISA охоплює п'ятнадцятирічних учнів і визначає, наскільки вони здатні застосовувати знання і навички у фінансових ситуаціях, ухвалювати обґрунтовані рішення щодо витрат, заощаджень, кредитування, страхування, інвестицій та користування фінансовими послугами. Вимірюються не лише знання, а й практична компетентність та ставлення до грошей.

ОЕСР розробляє методичні матеріали, аналітичні звіти та інструменти для країн-членів, що дозволяє адаптувати фінансову освіту до культурних, економічних та освітніх особливостей конкретної держави. Рекомендації ОЕСР лягли в основу створення національних стратегій фінансової грамотності у багатьох країнах, включаючи Україну. Вони охоплюють принципи інтеграції

фінансової освіти у навчальні програми шкіл, підготовку вчителів, створення навчальних платформ і інструментів оцінювання [34].

Ще один важливий напрям роботи — розробка міжнародних стандартів фінансової компетентності для дітей, молоді та дорослого населення. Ці стандарти визначають ключові знання, навички та поведінкові установки, необхідні для ефективного управління особистими фінансами. Наприклад, у рамках спільного проєкту з ЮНІСЕФ і Світовим банком були створені освітні рамки для молоді, що враховують сучасні виклики, зокрема диджиталізацію фінансових послуг і поширення онлайн-шахрайств [22].

Європейська комісія підтримує низку програм у межах Erasmus+, спрямованих на розвиток фінансової освіти через молодіжні обміни, спільні навчальні проєкти, цифрові інструменти. Наприклад, ініціатива Financial Literacy for Youth (FLY) об'єднує молодіжні організації з кількох європейських країн, що розробляють інтерактивні методики, онлайн-курси та воркшопи для молоді щодо планування бюджету, уникнення боргів, розумного споживання.

ОЕСР також є ініціатором Global Money Week – всесвітньої кампанії, що сприяє підвищенню обізнаності молоді про фінансові питання через заходи в школах, банках, молодіжних організаціях. За підтримки цієї організації країни отримують доступ до інструментів для оцінки ефективності освітніх програм, що дозволяє відстежувати динаміку рівня фінансової грамотності. У межах проєкту активно розвивається співпраця з урядами країн, центральними банками, освітніми та фінансовими інституціями, що дозволяє не лише поширювати успішні практики, а й формувати нові підходи до фінансової освіти, адаптовані до змін глобального фінансового середовища. ОЕСР сприяє формуванню цілісного підходу до розвитку фінансової культури як частини базової освіти та життєво важливої компетентності у XXI столітті.

Всесвітня ініціатива Global Money Week, започаткована Організацією економічного співробітництва та розвитку і підтримувана міжнародними фінансовими інституціями, щороку об'єднує молодь у понад 170 країнах. Протягом одного тижня в березні проводяться освітні заходи – лекції, конкурси,

тренінги, візити до банків і підприємств, де діти та підлітки знайомляться з основами фінансів, заощаджень, банківських послуг. Україна бере участь у цій ініціативі з 2013 року.

Фонд Child and Youth Finance International (CYFI), створений у Нідерландах, впроваджує глобальну програму «Economic Citizenship Education», що охоплює компоненти фінансової, соціальної та підприємницької освіти для дітей і молоді. У рамках цієї програми реалізуються навчальні модулі, проводяться тренінги для вчителів, створюються освітні платформи, зокрема у співпраці з ЮНІСЕФ.

Проект Visa's Financial Football, реалізований у партнерстві з футбольними асоціаціями, є інтерактивною грою, що охоплює різні країни, у тому числі Україну. У грі поєднуються вікторини з фінансової грамотності та змагання у стилі футбольного матчу. Цей проєкт популяризує фінансові знання серед молоді через гейміфікований підхід [34].

У Великій Британії працює програма My Bank, яка розробляє практичні навчальні курси з управління грошима, боргами, заощадженнями для школярів і студентів. Організація співпрацює з навчальними закладами, благодійними фондами і муніципалітетами. Програма охоплює кілька тисяч молодих людей щороку і має високі оцінки за ефективність.

У США ефективно діє програма Jump\$tart Coalition for Personal Financial Literacy, яка об'єднує десятки організацій, що розробляють стандарти фінансової освіти, проводять кампанії з підвищення обізнаності серед молоді, забезпечують доступ до освітніх ресурсів та інтерактивних матеріалів для вчителів і студентів [8].

У Канаді працює ініціатива «Talk With Our Kids About Money», яка стимулює вчителів і батьків до обговорення з молоддю тем, пов'язаних із грошима, і пропонує спеціально розроблені навчальні матеріали для різного віку.

Такі програми і проєкти не лише сприяють набуттю фінансових знань, а й формують фінансову поведінку, орієнтовану на довгострокову відповідальність, стійкість до ризиків і активну участь у соціально-економічному житті

суспільства. Вони показують високу ефективність саме завдяки інтерактивності, практичній спрямованості та врахуванню вікових особливостей цільової аудиторії.

Останні роки в Україні відзначаються активним розвитком фінансової освіти, зокрема серед молоді. Результати досліджень, проведених у 2022–2024 роках, свідчать про певні позитивні зрушення, але також виявляють низку викликів, які потребують уваги.

Згідно з дослідженням PISA 2022 року, 18% українських підлітків не досягли базового рівня фінансової грамотності, що відповідає другому рівню за шкалою PISA. Це означає, що майже кожен п'ятий підліток має труднощі з застосуванням фінансових знань у повсякденному житті. Дослідження також підкреслює важливість обговорення фінансових питань у родині: підлітки, які регулярно спілкуються з батьками на фінансові теми, демонструють вищі результати у тестах з фінансової грамотності.

У 2023 році Національний банк України провів опитування серед молоді віком 10–25 років, у якому взяли участь понад 3 700 респондентів. Результати показали, що 98% учнів та студентів заощаджують з певною регулярністю, хоча переважна більшість зберігає кошти готівкою. Найпопулярнішими темами, які цікавлять молодь, є способи збільшення заощаджень, захист від інфляції та формування фінансової подушки безпеки. Близько 60% респондентів виявили бажання вивчати фінансову грамотність як окремий навчальний предмет.

У 2024 році в Україні було затверджено Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Цей документ передбачає інтеграцію фінансової освіти в шкільні програми, зокрема запровадження обов'язкового предмета «Підприємництво та фінансова грамотність» для учнів 8–9 класів з 2025 навчального року. Також планується розширення навчання для вчителів через спеціалізовані програми, такі як Школа фінансової грамотності «Талан» [34].

У межах всесвітньої ініціативи Global Money Week 2023 року в Україні було проведено понад 655 заходів з фінансової освіти, в яких взяли участь понад

119 тисяч осіб. Це свідчить про зростаючий інтерес до фінансової грамотності серед молоді та активну участь освітніх установ у просуванні цієї теми [2; 35].

Принагідно відмітимо, що Західноукраїнських національний університет є одним із активних учасників та переможців у проведенні просвітницьких заходів різного гатунку в межах Global Money Week. Цьогоріч ці заходи тривали з 18 березня по 1 квітня як «щорічна освітня ініціатива, спрямована на розвиток фінансової грамотності серед дітей і молоді. Global Money Week (Всесвітній тиждень грошей) покликаний допомогти молодому поколінню сформувати необхідні фінансові знання та навички для прийняття зважених фінансових рішень, що сприятимуть їхньому добробуту й фінансовій стійкості. Щороку в різних країнах світу в межах цієї ініціативи проходять тематичні заходи: лекції, воркшопи, майстер-класи, конкурси та змагання, які підвищують рівень фінансової обізнаності молоді. Гасло Global Money Week 2025 – «Обирай надійну фінансову інформацію, подбай про своє фінансове майбутнє». Головна мета – привернути увагу молоді до необхідності перевіряти фінансову інформацію, розвивати медіаграмотність та критично оцінювати джерела фінансових порад, що допоможе уникнути емоційних маніпуляцій і фінансових ризиків» [54].

Таким чином, результати досліджень останніх років вказують на позитивну динаміку у підвищенні фінансової обізнаності молоді в Україні, але також підкреслюють необхідність подальших зусиль у цьому напрямі.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ РОЛІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Система вищої освіти в Україні ще до початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році мала низку глибоких системних проблем, які значною мірою вплинули на її якість, конкурентоспроможність та інноваційний потенціал. Початок війни суттєво загострив ці виклики, додавши нові кризові явища, що потребують термінового вирішення.

У довоєнний період ключовими проблемами вищої освіти були [31; 24; 25]:

- невідповідність змісту освіти сучасним ринковим потребам. Програми багатьох ЗВО залишалися теоретизованими, мало оновлювалися, не враховували динамічних змін на ринку праці, нових професій та технологій. Через це випускники часто не володіли актуальними навичками, зокрема цифровими, підприємницькими та комунікаційними;

- недостатній рівень академічної свободи та автономії університетів. Хоча на законодавчому рівні автономію ЗВО було задекларовано (зокрема Законом «Про вищу освіту» 2014 року), на практиці управління вишами часто залишалося централізованим, а адміністративний тиск – суттєвим;

- корупційні практики у вступі, навчанні та захисті наукових робіт. Зокрема, це стосувалося платного доступу до бюджетних місць, хабарів за заліки й іспити, плагіату в дипломних і кандидатських роботах. Це підривало довіру до системи освіти загалом;

- недостатнє фінансування вищої освіти, особливо наукової та матеріально-технічної бази. Бюджетні кошти часто витрачалися неефективно, пріоритети фінансування були не прозорими, бракувало підтримки сучасних освітніх технологій, лабораторій, доступу до світових наукових баз;

– проблема «інфляції дипломів». Через надмірну кількість ЗВО і студентів, якісні вимоги часто знижувалися, дипломи втрачали цінність, особливо за популярними спеціальностями;

– плинність кадрів. Молодь не охоче залишалася в академічній сфері через низькі зарплати, відсутність кар'єрних перспектив, що призводило до старіння професорсько-викладацького складу.

З початком повномасштабної війни в 2022 році ситуація значно погіршилася. Основними викликами воєнного часу у сфері вищої освіти стали:

– фізична загроза для життя і здоров'я студентів, викладачів і працівників університетів. Багато закладів вищої освіти опинилися в зоні бойових дій або тимчасової окупації, зазнали руйнувань, евакуації або були вимушено закриті;

– масова міграція студентів і викладачів. Багато молоді виїхали за кордон або змінили місце проживання в межах країни. Частина університетів втратила значну кількість студентів, що спричинило падіння доходів, зменшення навантаження та скорочення персоналу;

– перехід на дистанційне навчання в екстремальних умовах. Не всі ЗВО мали відповідну інфраструктуру, цифрові платформи, підготовлений персонал. Крім того, навчання у сховищах, під час повітряних тривог, з нестабільним інтернетом стало великою проблемою як для студентів, так і для викладачів;

– погіршення ментального здоров'я студентів і викладачів. Постійний стрес, втрати, невизначеність щодо майбутнього створюють негативний психологічний фон і знижують ефективність навчального процесу;

– скорочення бюджетного фінансування та міжнародних грантів. В умовах війни держава змушена перерозподіляти ресурси на оборону, що скорочує інвестиції в освіту. Багато проектів було згорнуто або поставлено на паузу;

– проблеми акредитації та забезпечення якості освіти. В умовах війни важко забезпечити об'єктивний контроль за якістю навчання, захист дипломних і дисертаційних робіт відбувається в дистанційному або спрощеному форматі, що створює ризики зниження стандартів.

Незважаючи на ці труднощі, система вищої освіти в Україні демонструє певну стійкість. Значна частина університетів продовжує навчальний процес, адаптується до нових умов, розвиває міжнародні партнерства, забезпечує психологічну підтримку студентам. Водночас ці виклики вимагають стратегічних рішень, структурних реформ, переосмислення місця освіти в державній політиці відновлення та модернізації України.

У контексті продовження розпочатого, до повномасштабної російсько-української війни, процесу з підвищення рівня фінансової грамотності молодого покоління було прийнято Національну стратегію фінансової грамотності України до 2030 року [32]. Національна стратегія фінансової грамотності в Україні до 2030 року є комплексним документом, спрямованим на підвищення рівня фінансової обізнаності населення шляхом системного впровадження фінансової освіти. Основна мета стратегії полягає в тому, щоб забезпечити зростання рівня фінансової грамотності всіх вікових та соціальних груп громадян через доступну, якісну та постійну освіту у сфері фінансів. Це, у свою чергу, має сприяти підвищенню добробуту населення, зменшенню фінансових ризиків та зміцненню участі громадян у фінансовому житті країни.

Серед головних завдань – інтеграція фінансової освіти на всіх рівнях: від шкільної до освіти дорослих, що є одним із ключових напрямів реалізації Національної стратегії з підвищення фінансової грамотності в Україні до 2030 року. Ця стратегія передбачає системне й поетапне впровадження фінансової грамотності в освітній процес, орієнтуючись на формування у громадян навичок управління особистими фінансами, критичного мислення, відповідального ставлення до грошей та використання фінансових послуг.

На рівні дошкільної освіти основна увага приділяється формуванню елементарних уявлень про гроші, заощадження, обмін і трудову діяльність. Це відбувається через ігрові методи, інтегровані в щоденні заняття. Мета на цьому етапі — сформувати в дитини перші емоційно-позитивні асоціації з економічною діяльністю, навички співпраці та відповідальності. У початковій школі фінансова грамотність включається до освітнього процесу як складова

інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Учні знайомляться з поняттями грошей, доходів і витрат, вчать планувати витрати, розуміти значення праці, розрізняти потреби й бажання. До 2025 року в усіх школах передбачено забезпечення навчально-методичними матеріалами з фінансової освіти, адаптованими до віку дітей.

На рівні базової середньої освіти (5–9 класи) фінансову грамотність планується інтегрувати у предмети «Математика», «Громадянська освіта», а також через факультативні курси. Зокрема, з 2025 року буде впроваджено обов'язковий курс «Підприємництво та фінансова грамотність» для 8–9 класів [27]. Учні вивчатимуть основи підприємництва, управління бюджетом, споживчі права, функції банків, цифрові платіжні інструменти, принципи безпечної поведінки в інтернеті, а також ознайомляться з поняттями інвестування, кредитування, податків та страхування.

У старшій школі (10–11 класи) фінансова освіта інтегрується в предмет «Громадянська освіта» та в економічний блок. Тут уже акцент робиться на аналітичне мислення, оцінювання фінансових ризиків, самостійне складання фінансових планів, розуміння інституційної структури фінансової системи. Передбачається також можливість запровадження профільних модулів у школах з поглибленим вивченням економіки та права [58].

Вищі навчальні заклади в межах реалізації Стратегії відіграють подвійну роль: з одного боку, вони готують майбутніх фахівців економічної, фінансової та освітньої сфери, з іншого – є майданчиком для поширення фінансової грамотності серед усіх студентів, незалежно від спеціальності. Університети впроваджують навчальні дисципліни з фінансової грамотності як в обов'язковому, так і в вибіркового компоненті освітніх програм. Активно розвиваються інтерактивні форми навчання: симуляційні ігри, кейси, проєктна діяльність, платформи для тестування й вивчення фінансових інструментів у реальному часі.

Окремим напрямом є підвищення кваліфікації педагогів. Програми перепідготовки вчителів, зокрема за участю НБУ, Міністерства освіти і науки та

міжнародних партнерів (наприклад, проекту «TALAN»), передбачають розвиток педагогічних навичок викладання фінансової грамотності, роботу з цифровими інструментами, застосування інноваційних методик [27].

Інтеграція фінансової грамотності також підтримується через розвиток цифрових освітніх платформ, таких як «Фінансова абетка», «Фінансова грамотність для дітей та молоді», які доступні онлайн для всіх охочих. Для молоді та студентства регулярно проводяться всеукраїнські та міжнародні акції, конкурси, флешмоби та заходи в межах Global Money Week.

Особливу увагу приділено створенню і впровадженню цифрових освітніх продуктів, зокрема мобільних додатків, онлайн-курсів і платформ для самонавчання. У центрі уваги також захист прав споживачів фінансових послуг, формування вміння аналізувати фінансові пропозиції та ухвалювати обґрунтовані рішення. Крім того, передбачається активне залучення засобів масової інформації, соціальних мереж та громадських кампаній для популяризації фінансової грамотності серед населення. Важливою складовою є також регулярне проведення моніторингів рівня фінансової обізнаності та підготовка фахівців у сфері фінансової освіти, зокрема педагогів, тренерів і консультантів.

Стратегія орієнтована на кілька цільових груп: дітей і молодь, студентів, дорослих, осіб похилого віку, представників малого та середнього бізнесу, а також вразливі категорії населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб і малозабезпечених. Основні принципи реалізації включають інклюзивність, що означає доступність навчання для всіх; безперервність освіти, що передбачає оновлення знань протягом усього життя; цифровізацію як інструмент поширення знань; партнерство між державними структурами, бізнесом та громадським сектором; і орієнтацію на результат, що забезпечується через чіткі індикатори оцінювання прогресу.

До 2030 року очікується підвищення середнього рівня фінансової грамотності населення до 15 балів із 21 можливого, що відповідатиме середньому показнику країн ОЕСР. Також планується повне впровадження

фінансової освіти в шкільні програми, охоплення не менше 50% працездатного населення цифровими навчальними інструментами, зниження рівня фінансових шахрайств і зменшення боргового навантаження громадян, а також підвищення обізнаності про пенсійне забезпечення, страхування, кредитування та інвестування.

Реалізація стратегії передбачає інтеграцію фінансових знань у шкільні предмети, запуск національної онлайн-платформи з інтерактивними курсами, відеоуроками і тренажерами, створення освітніх програм на телебаченні та в соціальних мережах, а також розвиток мобільних додатків для навчання і управління фінансами. На місцевому рівні підтримка надається через органи самоврядування, бібліотеки, молодіжні центри й інші локальні інституції.

Фінансування стратегії здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, а також міжнародних донорських організацій, зокрема USAID, GIZ, ПРООН, і через приватно-державне партнерство із залученням банків, страхових компаній і фінансових технологічних компаній. Стратегія фінансової грамотності до 2030 року розглядається як ключовий інструмент побудови фінансово стійкого та відповідального суспільства.

Таким чином, стратегія до 2030 року передбачає цілісний, наскрізний підхід до впровадження фінансової освіти, охоплюючи всі рівні освіти й формуючи нову культуру поводження з фінансами серед українців з раннього віку.

Перспективні напрями впливу університетської освіти на підвищення рівня фінансової грамотності молодого покоління в Україні охоплюють системні, змістові, технологічні та інституційні компоненти, які здатні не лише трансформувати рівень фінансових знань студентства, а й сформувати у молоді сталі поведінкові моделі фінансово відповідального громадянина. Одним з ключових напрямів є впровадження наскрізної фінансової освіти у всі освітні програми, незалежно від спеціальності. Це передбачає інтеграцію базових знань з управління особистими фінансами, банківськими послугами, цифровими фінансами, інвестуванням, кредитуванням, податковою культурою у загальні

курси або в окремі модулі вибірових дисциплін. Такий підхід сприятиме формуванню базової фінансової компетентності у широкого кола студентів.

Іншим важливим напрямом є активне використання інноваційних методик викладання, зокрема симуляційних ігор, кейс-методів, інтерактивних тренінгів, проєктної роботи, де студенти можуть у безпечному середовищі моделювати фінансові рішення, аналізувати ризики, управляти віртуальними активами, планувати бюджети. Це підвищує не лише інтерес до теми, а й забезпечує практичну підготовку до реальних життєвих ситуацій.

Особливе значення має розвиток співпраці з банківськими установами, інвесткомпаніями, страховими агентствами, державними фінансовими структурами. Університети можуть виступати майданчиками для проведення фінансових лекцій, майстер-класів, воркшопів, конкурсів і хакатонів, що мотивують студентів до вивчення фінансової сфери, залучають до практичної діяльності та дають змогу побачити взаємозв'язок між теорією і реальним ринком. Ще одним перспективним напрямом є розвиток цифрових освітніх платформ і застосування адаптивних онлайн-курсів з фінансової грамотності. Використання мобільних додатків, ігрових фінансових симуляторів, навчальних відео та подкастів дозволяє охопити ширшу аудиторію, залучити молодь до самостійного навчання у зручному форматі та з урахуванням індивідуального рівня підготовки.

Університети також можуть сприяти формуванню культури фінансової просвіти серед студентства, заохочуючи молодь до участі у соціальних проєктах, спрямованих на підвищення обізнаності у фінансових питаннях у шкільному середовищі, громадах, серед однолітків. Такі ініціативи сприяють глибшому засвоєнню матеріалу та формуванню лідерських навичок.

У стратегічній перспективі важливо закріпити фінансову грамотність як один із компонентів національної рамки кваліфікацій та критерій оцінювання soft skills студентів. Це сприятиме інституціоналізації фінансової освіти, забезпечить її сталість і відповідність загальноєвропейським трендам формування фінансово компетентного покоління.

ВИСНОВКИ

Університетська освіта становить невід'ємну частину системи вищої освіти та відіграє провідну роль у формуванні професійного кадрового потенціалу, розвитку громадянської свідомості та модернізації суспільства. Її зміст охоплює ґрунтовну академічну підготовку з широкого кола наук, професійну орієнтацію відповідно до обраної спеціальності, а також розвиток особистісних якостей і загальних компетентностей. У процесі навчання студенти опановують не лише теоретичні знання, а й здобувають практичний досвід, навички аналізу, критичного мислення, участі в наукових дослідженнях, командної взаємодії та прийняття раціональних рішень. Університетське середовище сприяє формуванню відповідального підходу до навчального процесу, праці, суспільних обов'язків та особистого розвитку.

Основна мета університетської освіти полягає у гармонійному розвитку особистості, здатної активно впливати на суспільні процеси, а також у підтримці науково-технологічного прогресу та стимулюванні інноваційного розвитку країни. Університети забезпечують зростання інтелектуального капіталу нації, створюють передумови для зміцнення громадянського суспільства, ведення відкритого суспільного діалогу та реалізації принципів сталого розвитку. Випускник університету – це не лише професіонал своєї справи, а й свідомий громадянин, готовий до безперервного навчання, морально стійкий, прихильник демократичних засад і здатний до ефективної адаптації в умовах постійних змін.

Фінансова освіта і фінансова грамотність є важливими чинниками підвищення добробуту громадян, адже саме завдяки розумінню фінансових процесів люди здатні приймати обґрунтовані економічні рішення, планувати витрати, уникати боргових пасток та ефективно управляти особистими коштами. Зміст фінансової освіти охоплює знання про дохід, витрати, заощадження, інвестування, кредитування, податки, пенсійне забезпечення та інші аспекти, що стосуються щоденного фінансового життя. Її призначення полягає у формуванні в громадян здатності до самостійного і відповідального фінансового поведінки,

що дозволяє не лише забезпечити базові потреби, але й досягати довгострокових цілей, знижувати вразливість до економічних ризиків та підвищувати рівень життя.

Забезпечення належного рівня фінансової грамотності є спільним завданням держави, освітніх інституцій, фінансових організацій та громадянського суспільства. Це не лише інструмент підвищення добробуту окремих осіб, а й важливий чинник економічної стабільності та сталого розвитку країни.

Індекс фінансової грамотності в Україні формується відповідно до методології Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і складається з трьох основних компонентів: фінансові знання, фінансова поведінка та фінансове ставлення. Кожен компонент оцінюється за шкалою, яка у сукупності формує загальний індекс. Детальний аналіз кожного з них дозволяє зрозуміти слабкі та сильні сторони фінансової грамотності українців. У 2021 році (останні доступні дані), за результатами дослідження, проведеного Національним банком України спільно з Проектом USAID «Трансформація фінансового сектору», середній індекс фінансової грамотності українців становив 12,3 бала із можливих 21. Цей показник нижчий за рекомендований мінімум ОЕСР (14 балів), що вказує на потребу в поглибленій роботі над підвищенням рівня фінансової освіти населення.

Низький рівень фінансової грамотності молоді в Україні є наслідком як освітніх прогалин, так і соціокультурних, економічних та інформаційних факторів. Подолання цієї проблеми вимагає системного підходу, який включає інтеграцію фінансової освіти у формальну й неформальну систему навчання, підготовку фахівців, розробку зрозумілих інформаційних ресурсів та мотивацію молоді до формування фінансової свідомості.

Майбутній розвиток університетської освіти як інструменту підвищення фінансової грамотності молоді в Україні передбачає реалізацію низки напрямів, що охоплюють змістові, організаційні, методичні та цифрові аспекти. Вони мають на меті не лише вдосконалення фінансових знань студентів, а й

формування у них стійкої мотивації до відповідальної фінансової поведінки. Одним із таких напрямів є включення елементів фінансової освіти до навчальних програм різних спеціальностей. Такий підхід забезпечує інтеграцію знань про фінансове планування, обіг коштів, інвестування, кредитування, податкову свідомість, цифрові фінанси у загальноосвітні та профільні дисципліни. Це дозволяє закласти основи фінансової обізнаності у студентів незалежно від їхньої професійної орієнтації.

Значну увагу слід приділити застосуванню сучасних освітніх методик, таких як моделювання фінансових процесів, розробка кейсів на основі реальних подій, ділові тренінги, проєктна діяльність і фінансові симулятори. Завдяки таким інструментам студенти мають можливість відпрацьовувати навички управління особистими та колективними бюджетами, ухвалення фінансових рішень і оцінювання ризиків у контрольованому, але максимально наближеному до реального середовищі.

Важливою складовою розвитку фінансової освіти є партнерство з представниками фінансового сектору — банками, страховими компаніями, інвестиційними структурами та державними установами. Такі взаємодії відкривають університетам можливість проводити освітні заходи прикладного спрямування: лекції, дискусійні панелі, воркшопи, змагання студентських команд, які дозволяють глибше зрозуміти функціонування ринку та роль різних фінансових інструментів.

Ще один актуальний напрям — розвиток цифрової інфраструктури для самостійного навчання. Використання онлайн-курсів, мобільних застосунків, інтерактивних платформ та відеоматеріалів сприяє залученню більшої кількості студентів, ураховуючи їхні індивідуальні темпи та стилі навчання. Це створює сприятливі умови для безперервного розвитку фінансових навичок.

Також університети можуть активно залучати студентів до соціально-орієнтованих ініціатив з фінансової просвіти, наприклад, організації навчальних заходів у школах або громадах. Участь у таких проєктах стимулює глибше розуміння теми, а також розвиває комунікативні здібності та лідерські якості.

У перспективі доцільно розглядати фінансову грамотність як важливу складову загальної освітньої підготовки, що має бути відображена у національних стандартах освіти, зокрема у системі soft skills. Це забезпечить послідовність реалізації фінансової освіти в університетах та її відповідність європейським підходам до підготовки фінансово відповідальних громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

REFERENCES

1. Delors J. Learning: The Treasure Within. – UNESCO, 1996.
2. Global Money Week 2024: результати проведення в Україні. URL : <https://events.bank.gov.ua/gmw2024/>
3. Lusardi, A., Mitchell, O. S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*. 2014. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.52.1.5>
4. OECD Council Recommendation on Financial Literacy. 2020. URL : <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>.
5. Бедзіль М. Б., Данилюк М. М., Дмитришин М. В. Формування шляхів підвищення фінансової грамотності молоді. *Економіка і суспільство*. 2025. Вип. 71. URL: <file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/56151-10-20250325.pdf>
6. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
7. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2023. 172 с.
8. Власенко Я. В. Необхідність та сучасний стан фінансової грамотності серед здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 73. С. 49-53.
9. Геєнко М. М., Рибіна Л. О., Гузенко Т. С. Фінансова грамотність та професійний розвиток: ключові компоненти стратегії розвитку кадрового та інтелектуального потенціалу закладами вищої освіти. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-96>
10. Гринькевич О. С. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в Україні: інституційний аналіз і моніторинг: монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 462 с.

11. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної нації (XIX–XX ст.). Київ: Генеза, 2000.
12. Двадцять четверте загальнонаціональне опитування “Україна в умовах війни”. Настрої та економічне становище населення (5–7 вересня 2023): Соціологічна група “РЕЙТИНГ”. URL : https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dvadcyat_chetverte_zagalnonac_onalne_opituvanny_ukra_na_v_umovah_v_yni_nastro_ta_ekonom_chne_stanovi.html.
13. Домбровська С. О. Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 3. С. 5–14.
14. Дорогань-Писаренко Л., Безкровний О., Лега О., Песцова-Світалка О. Університетська освіта: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2020. 142 с.
15. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6682>.
16. Дубина М., Тарасенко А., Тарасенко О. Напрями підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств в умовах диджиталізації сфери фінансових послуг. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56.
17. Жовнір Н. Формування фінансової грамотності населення в умовах цифровізації. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/12382/1/75%20%D0%A2.1-369-370.pdf>
18. Золковер А.О. Фінансова грамотність населення як основа фінансово-економічної безпеки держави. URL: <https://knutd.edu.ua/our-publication/533/683/6976/>
19. Інформаційна кампанія #ШахрайГудбай. Національний банк України. URL : <https://promo.bank.gov.ua/stopfraud/>
20. Кізима Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 16–26.

21. Коваль С., Мельничук Ю. Фінансова грамотність домогосподарств України: сучасний стан та перспективи підвищення. *Світ фінансів*. 2024. Вип. 3 (80). С. 40-53.
22. Кожен дев'ятий опитаний українець ставав жертвою шахраїв від початку повномасштабного вторгнення: результати опитування НБУ. URL : <https://opendatabot.ua/analytics/stopfraud-nbu>.
23. Комарова О. О., Братченко Л. Є., Баюра В. І. Фінансова грамотність як чинник розвитку ринку освітніх послуг: методика викладання спецкурсу. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики*. 2020. Вип. 87. С. 98-107.
24. Конкурентні моделі управління якістю вищої освіти у XXI столітті: монографія / Д. Г. Лук'яненко, Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова, Д. О. Ільницький та ін.; за ред. д.е.н., проф. Д. Г. Лук'яненка та д.е.н., проф. Л. Л. Антонюк. К. : КНЕУ, 2019. 380 с.
25. Концепція забезпечення якості вищої освіти. Портал забезпечення якості вищої освіти. URL: http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf
26. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: За матеріалами загальних зборів Національної академії педагогічних наук України, 17 листопада, 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Том 5. № 2. С. 1–5.
27. Курс з підготовки вчителів пілотних шкіл НУШ для викладання предмета “Підприємництво і фінансова грамотність” від Національного банку України. URL : <https://talan.bank.gov.ua/zahody#pidvyshchennia-kvalifikatsii>.
28. Лавренюк В. В., Лавренюк А. В. Підвищення фінансової грамотності населення: зарубіжний досвід. *Бізнес інформ*. 2022. № 1. С. 59–67. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-59-67>.
29. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посібник / за ред. д.е.н., професора Кізими Т.О., д.пед.н., доцента Ребухи Л.З.; 2 вид., перероб. і доп. Тернопіль: Економічна думка, 2020. 220 с.

30. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / В. М. Булавинець, В. П. Горин, О. В. Квасниця [та ін.] ; за ред. В. П. Горина. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2023. - 170 с.
31. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія / Авт.: О. Воробйова, М. Дебич, В. Луговий, О. Оржель, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, К. Трима; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ : Ін-т вищої освіти НАПН України, 2020. 220 с.
32. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року затв. рішенням Правління Національного банку України від 12 квітня 2024 року № 119-рш. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Strategy-Financial-Literacy.pdf?v=7.
33. Оршанський Л., Нищак І., Матвісів Я., Юрків М. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи подолання. *Молодь і ринок*. 2024. № 1 (221). С.29–35.
34. Освітні кампанії. Центр фінансових знань НБУ «Талан». URL : <https://talan.bank.gov.ua/zahody#useful-resources>.
35. Освітньо-професійна програма «Фінансова грамотність». URL : https://www.wunu.edu.ua/opp/2024_OPP/magister/ffo/015.39_%20Fin_hramo_tnist_mah_2024.pdf.
36. Офіс, де створюють проекти, що випереджають час! West Ukraine Digital. URL : <https://westdigital.org.ua>.
37. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий-березень 2025р.). Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka>
38. Приказюк Н., Ходаківська Ю. Цифрова фінансова грамотність: компоненти та методи підвищення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 31–37. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.31.37>.

39. Програма «Фінансист» – нові можливості для українського бізнесу завдяки партнерству центрів Дія. Бізнес з UKRSIBBANK та Mastercard. URL : <https://westdigital.org.ua/finansist>.
40. Програма «Фінансова грамотність». Junior Achievement Україна. URL : <https://ja-ukraine.org/programs/prohrama-finansova-hramotnist/>.
41. Птащенко Л. О., Колінчук Д. В. Актуалітети підвищення рівня фінансової грамотності українців у період розвитку фінтеху. *Економіка і регіон*. 2021. № 4. С. 92–99. URL : <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/11216/1/%pdf>.
42. Реалізація підтримки у розбудові інклюзивної бізнес-спільноти в Тернопільській та Закарпатській областях. URL : <https://diia-business-ternopil.com/>.
43. Розвивай та практикуй свої підприємницькі навички. Junior Achievement Україна. URL : <https://ja-ukraine.org/>.
44. Роль фінансової грамотності у забезпеченні добробуту населення. Центр фінансових знань «ТАЛАН». URL: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist>
45. Семенова І. В. Фінансова грамотність як одна з найважливіших компетенцій педагога. *Плекаємо особистість* : наук.-метод. альманах. Вип. 6. Полтава, Лубни: Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2024. 241 с.
46. Сидор І. П. Домінанти впливу макроекономічних показників на добробут нації. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 16. Електронне наукове фахове видання. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal-16>. С. 795-802.
47. Сидор І. П. Інституційний вимір публічних фінансів: методологічні підходи. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/299/313>
48. Сидор І. П. Організаційно-педагогічні умови дозвілєвої діяльності студентів у педагогічних коледжах Великої Британії: автореф. ...канд. пед.

- наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Тернопіль, 2010. 21 с.
49. Сидор І. П., Білик В. Т. Теоретичний концепт дослідження сутності та змісту категорії «фінанси». *Ефективна економіка*. 2024. № 12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5374/5426>
 50. Сидор І. П., Віятник І. В. Фінансове консультування та його вплив на зростання суспільного добробуту населення. *Світ фінансів*. 2021. № 4. С. 88-103. DOI: 10.35774/SF2021.04.088
 51. Сидор І. П., Коваль С. Л. Потенційні можливості зростання фінансових ресурсів домогосподарств в Україні та їх вплив на рівень життя населення. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 3 (25). С. 92-96. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/981796>
 52. Сидор І. П., Петрушка О. В. Заощадження в системі інвестиційних ресурсів домогосподарств. *Економічні студії*. Науково-практичний журнал. 2019. № 3 (25). С. 143-147. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37338/1/%>
 53. Сидор І. П., Сидор Т. І. Фінансова безпека країни через призму фінансової грамотності громадян. *Світ фінансів*. 2024. Вип. 4. С. 60-74.
 54. У ЗУНУ стартував Global Money Week 2025. URL: <https://www.wunu.edu.ua/news/27514-u-zunu-startuvav-global-money-week-2025.html>
 55. Федосов В. М., Стеценко Б. С. Роль освітніх факторів у формуванні фінансового світогляду в Україні. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3 (7). С. 69-81.
 56. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. Київ: Книга, 2005. - 528 с.
 57. Фінансова грамотність для підприємців: Дія. Освіта. URL : <https://osvita.diia.gov.ua/courses/finansova-gramotnist-dla-pidpriemciv>.
 58. Фінансова грамотність і підприємництво: якою буде нова дисципліна для 8–9 класів «НУШ». 20.03.2024 р. URL : <https://nus.org.ua/news/finansova->

gramotnist-i-pidpryyemnytstvo-yakoyu-bude-nova-dystsyplina-dlya-8-9-klasiv-nush/.

59. Фінансова грамотність та розвиток ринку фінансових послуг у Чехії. URL: <http://www.czechba>
60. Фінансово-економічна грамотність: підручник: [у 2-х частинах]. Частина 1: Основи національної економіки, економіки регіонів та фінансової системи України. Підручник: /Кол. авторів за ред. О.Б. Жихор, О.В. Димченко. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 1024 с.
61. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році. Звіт за результатами дослідження. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору економіки». Київ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf
62. Ярова Ю. М. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип 20. Т. 2. С. 61–68.